Marko Legović

OTKUP POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U ISTRI (POSLIJE OSLOBOĐENJA) I NJEGOVA VAŽNOST ZA BRŽI RAZVOJ POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

SADRŽAJ

Uvodne napomene 3

1. **Otkup poljoprivrednih proizvoda — važan faktor bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje** 4
2. **Otkup poljoprivrednih proizvoda kao konsekutivni činilac proizvodnje i prometa** 7
3. **Otkupljene količine poljoprivrednih proizvoda kao integralne komponente uvjeta proizvodnje** 8

a) Po proizvodima i sektorima vlasništva — u naturalnim pokazateljima . 10

b) Po ospegu, proizvodima i sektorima vlasništva — u vrijednostim pokazateljima 24

Popis literature 31

Popis elaborata i drugih izvora informacija 32

Ammasso dei prodotti agrari in Istria (dopo la liberazione) e la sua importanza per lo sviluppo più rapido della produzione 33

UVODNE NAPOMENE

Sve veća i sve obuhvatnija potražnja za poljoprivrednim proizvodima, osobito u većim gradovima i drugim potrošačkim centrima, očito traži sve veću i sve kompleksniju proizvodnju i ponudu, analogno tome i sve veći otkup i promet poljoprivrednim proizvodima.

U skladu je s tim i važnost otkupa kod nas. Njime se usklađuje ponuda i potražnja osnovnih prehrambenih proizvoda. Otkup je važan i za određivanje i održavanje odgovarajućih cijena, u prvom redu osnovnih prehrambenih artikala, zatim za održavanje određene proizvodnje i određene potrošnje itd., a s tim u vezi i za provođenje ekonomske politike, osobito u domeni socijalizacije plasmana i prometa poljoprivrednih proizvoda.

Shodno tome, postoji potreba njegova organiziranja i određivanja njegova nosioca — subjekta. Iako to jasno proizlazi već iz samog sistema naših društveno-ekonomskih odnosa i iz važnosti otkupa u okviru agrarne politike, ipak treba istaći da to može biti samo društveni sektor. To je naročito dolazilo do izražaja neposredno nakon oslobođenja, budući da je tada vladala nestašica hrane uslijed ratom opustošene i zapuštene poljoprivrede. Stoga je važnost otkupa tada bilo još veća.

Iako je već 1952. godine došlo do ukidanja obaveznog otkupa, otkup je nesumnjivo i dalje, sve do danas, zadržao svoju važnost za snabdijevanje tržišta poljoprivrednim proizvodima i za osiguravanje ishrane stanovništva. Dakako, on je važan i kao način plasmana poljoprivrednih proizvoda, osobito onih što ih proizvode individualni poljoprivredni proizvođači.

U ovom radu prikazat ćemo prvo opseg otkupa po proizvodima i vrstama proizvoda u naturalnim pokazateljima. Prije svega zato što ćemo tako moći najbolje sagledati i vrste i količine otkupljenih proizvoda, a zatim i promjene do kojih je dolazilo, osobito u otkupu pojedinih proizvoda od pojedinog sektora. Na kraju, bar u grubim crtama, pokazat će se i koji proizvodi ili vrste proizvoda poprimaju najizrazitiji robni karakter, te kako se ti proizvodi ili vrste proizvoda uklapaju u mogućnosti i prednosti proizvodnje istarske poljoprivrede.

Paralelno s tim, razumljivo, prikazat ćemo i opseg otkupa po proizvodima i vrstama proizvoda u vrijednosnim pokazateljima, to prije što je to jedan od najpogodnijih načina za sagledavanje otkupnog opsega i njegovih promjena, kako po proizvodima i vrstama proizvoda tako i po sektorima vlasništva. Isto tako prikazat ćemo i problem plasmana kao jedan od glavnih uzroka zaostajanja poljoprivredne proizvodnje u Istri, posebno kada je riječ o zaostajanju proizvodnje individualnog sektora. Njegova proizvodnja, odnosno proizvodi sve više poprimaju robni karakter, a nasuprot tome sve teže nalaze prođu na tržištu mimo društvenog sektora, odnosno otkupa.

Na kraju, u prikazivanju otkupa za cijelu Istru pošli smo od činjenica da je ona sve do 1965. godine bila jedna upravnoteritorijalna cjelina, zatim od činjenice da se Istra slično tretirala i kasnije, npr. kao istarsko-primorsko-goranska regija, riječko-istarsko područje itd., i treće, od činjenice da je ona, i u okviru Zajednice općina Rijeka, zadržala neke svoje karakteristike. S tim u vezi polazili smo od zajedničkih problema koji se isprepleću duž cijele Istre, kao što su npr. koordinacija proizvodnje, reguliranje režima voda, osobito navodnjavanje i odvodnjavanje, zatim meliorativni zahvati koje bi trebalo učiniti u vezi sa zaštitom zemljišta od erozije, naročito po planinskim i nagnutim terenima, zatim koordinacija plasmana i prerade svih proizvoda itd., što naročito dolazi do izražaja u otkupu i njegovu zajedničkom organiziranju.

1. OTKUP POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA — VAŽAN FAKTOR BRŽEG RAZVOJA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Otkup ima sve veću važnost u plasmanu i prometu poljoprivrednih proizvoda i očigledno je ponajvažniji faktor razvitka poljoprivredne proizvodnje i njezina bržeg razvoja, budući da robna proizvodnja postaje dominantan oblik proizvodnje u poljoprivredi. Važnost otkupa manifestira se u funkciji prikupljanja poljoprivrednih proizvoda od poljoprivrednih proizvođača i u njihovu dostavljanju na tržište.

Ovdje ćemo ukratko ukazati na ulogu i važnost koju ima otkup ne samo u plasmanu i prometu poljoprivrednih proizvoda nego i kao faktor bržeg razvoja robne proizvodnje, zatim na razvijanje socijalističkih odnosa u poljoprivredi i, na kraju, na ulogu i važnost koju je otkup imao u pojedinim razdobljima poslije oslobođenja.

Najprije ćemo prikazati stanje u poljoprivredi i snabdijevanje tržišta poljoprivrednim proizvodima u godinama poslije završetka rata. Obavezni otkup bio je neophodan u uvjetima kada ne samo da je poljoprivreda bila opustošena i zapuštena nego se i određeni broj poljoprivrednika protivio obaveznom otkupu i drugim mjerama agrarne politike. Otkup je bio progresivan, više je opterećivao krupniji posjed,[1] a kako su cijene u otkupu depresivne, to se na taj način onemogućavalo bilo kakvo oživljavanje ranijih (kapitalističkih) odnosa u poljoprivredi. Dakako, protiv takvog otkupa bili su i razni preprodavači i špekulanti, jer se njime uspješno suzbijala ilegalna prodaja, a osobito nabijanje cijena na tzv. seljačkoj tržnici i u međuseljačkom prometu. Otuda se s pravom kaže da se politika obaveznog otkupa u godinama poslije završetka rata pozitivno odražavala i na proizvodnju i na učvršćivanje tadašnjih društveno-ekonomskih odnosa u poljoprivredi.

Isto tako treba reći da u toj politici i mjerama treba tražiti i neke faktore koji su počeli kočiti dalji razvoj poljoprivredne proizvodnje.[2] Mjere obavez-

[1] »S obzirom da su se otkupne obaveze progresivno postavljale, tj. više opterećivale veće posjede i veće prinose na njima, a pogotovo one posjede sa preko 10 ha obradive površine, obavezni otkup se ispoljavao kao efikasna mjera za sprečavanje jačanja kapitalističkih elemenata i njima bliskih krugova na selu«. — Dr Stjepan Lovrenović, Ekonomska politika Jugoslavije, »Veselin Masleša«, Sarajevo 1963, str. 316.

[2] »Međutim, u isto vrijeme, on (otkup — M. L.) se pojavljuje i kao smetnja u razvoju poljoprivredne proizvodnje. Progresivno kretanje obaveza i niske otkupne cijene, naime, kočile su kod proizvođača svako nastojanje za povećanjem obima proizvodnje«. — Isto djelo i strana kao u bilješci 1.

nog otkupa i obavezne sjetve sve su više dolazile u koliziju s novim tržišnim odnosima. U tim novim tržišnim odnosima treba tražiti podsticaje određenom oživljavanju poljoprivredne proizvodnje. Promjena ekonomske politike, kao npr. ukidanje obaveznog otkupa (1952), progresivnog poreza na dohodak i uvođenje katastarskog poreza (1954), zatim povećanje cijena poljoprivrednih proizvoda (od 1953. godine) i druge mjere, nesumnjivo je djelovala na povećanje poljoprivredne proizvodnje.[3]

Jasno je da u mjerama obaveznog otkupa i progresivnog poreza na dohodak treba tražiti i uzroke ondašnjeg nepovoljnog društveno-ekonomskog položaja individualnog sektora, točnije individualnih poljoprivrednih proizvođača. Isto tako i njihovih odnosa i ponašanja prilikom preuzimanja i izvršavanja pojedinih obaveza, osobito prilikom preuzimanja otkupnih obaveza, budući da je od toga umnogome ovisilo koliko će im poljoprivrednih proizvoda ostati za slobodno raspolaganje, koje će oni dalje plasirati na tzv. slobodnom tržištu, uz znatno povoljnije cijene od otkupnih.

Stanje se u poljoprivredi i na tržištu poljoprivrednih proizvoda nije značajnije promijenilo ni kasnijim povećanjem otkupnih cijena ni određivanjem otkupnih cijena unaprijed, tj. prije sjetve. Dodjeljivanjem obveznica i bonova vezane trgovine individualni poljoprivredni proizvođači mogli su pomoću tih bonova nabavljati raznu industrijsku robu po nižim cijenama.[4] Stanje se nije značajnije poboljšalo ni uvođenjem slobodne trgovine tokom 1952—1953. godine,[5] sve do reorganizacije otkupa i trgovine preko općih poljoprivrednih zadruga krajem 1955. i početkom 1956. godine. Zapravo je tek tada došlo do povoljnijeg utjecaja otkupa i trgovine na poljoprivrednu proizvodnju. No i ovom prilikom valja ponoviti da to treba zahvaliti u prvom redu financijskim sredstvima koja su se tim putem, tj. preko otkupa i trgovine sa selom, odnosno s individualnim poljoprivrednim proizvođačima, sakupljala u općim poljoprivrednim zadrugama, a koja su, inače, bila namijenjena unapređivanju i proširivanju kooperacije s individualnim poljoprivrednim proizvođačima radi povećanja proizvodnje.

S tim su u vezi i određeni rezultati koji su postignuti za vrijeme otkupa i aktivnosti općih poljoprivrednih zadruga bili, da tako kažemo, kratkog vijeka, pa nije nikakva slučajnost što ni tada nije došlo do očekivanog povećanja poljoprivredne proizvodnje. Glavne uzroke tome treba tražiti u jednostranoj aktivnosti poljoprivrednih zadruga, jer su se one gotovo sve uglavnom

---

[3] Npr. pšenice od svega 143.695 q u 1947. godini na 206.356 u 1956. godini, zatim na 327.000 u 1955. godini, na 225.000 u 1956. godini, na 370.738 u 1957. itd. Isto tako i povećani prinosi, npr. od svega 7,8 q/ha u 1947. godini na 10,4 u 1951. godini, na 13,5 u 1955. godini, na 9,8 u 1956. godini, na 15,6 u 1957. godini itd. — Dr Branko Koić, Ekonomski razvitak Istre 1945—1950, Ekonomski pregled, br. 3—4/50. i autorov rad u rukopisu: Uzroci zaostajanja poljoprivredne proizvodnje Istre i mogućnosti razvoja — 1978.

[4] »Pri ovakvom odvijanju obaveznog otkupa država je posebnim ekonomsko-političkim mjerama nastojala da p o d s t a k n e p r o i z v o đ a č e na uredno izvršavanje svojih obaveza, odnosno na povećanu proizvodnju. Među tim mjerama susrećemo se: povišenje otkupnih cijena, postavljanje otkupnih obaveza unaprijed, tj. prije sjetve, a naročito dodijeljivanje obveznicima izvjesnog iznosa bonova vezane trgovine, pomoću kojih su mogli nabavljati industrijsku robu po nižim jedinstvenim cijenama«. — Isto djelo kao u bilješci 1, str. 317.

[5] Dr Stjepan Lovrenović, Isto djelo kao u bilješci 1, str. 317.

orijentirale prema trgovini, a znatno manje prema proizvodnji, čak i na vlastitim površinama — ekonomijama, u prvom redu zato što je trgovina, u pravilu, uvijek donosila znatno veće prihode, odnosno dohodak nego proizvodnja. Zatim u činjenici što su gotovo sve zadruge svoj položaj u trgovini s individualnim poljoprivrednim proizvođačima obilno iskorištavale u ostvarivanju svog vlastitog interesa i na njega gledale više »kao na monopolističku privilegiju koja se izražava u pravcu marže«[6] nego u pravcu stjecanja financijskih sredstava za proširivanje kooperacije s individualnim poljoprivrednim proizvođačima i povećavanja poljoprivredne proizvodnje.

Zato se s pravom kaže da glavne činioce koji su doprinijeli oživljavanju poljoprivredne proizvodnje u godinama poslije ukidanja obaveznog otkupa (1952) i progresivnog poreza na dohodak (1954) treba tražiti prvenstveno u većim ulaganjima u poljoprivredu i povećavanju proizvodnih mogućnosti, a tek onda u relativno dobro organiziranom otkupu od strane općih poljoprivrednih zadruga. Tim prije što se to slaže i s činjenicom da su tada (1956—1963) jedino opće poljoprivredne zadruge imale pravo otkupa i trgovine s individualnim poljoprivrednim proizvođačima. Unatoč tome ipak treba reći da su se i otkup i trgovina s individualnim poljoprivrednim proizvođačima pozitivno odražavali kako na plasman poljoprivrednih proizvoda, tako i na društveno-ekonomske odnose u poljoprivredi uopće. Utoliko više što je i otkup tada umnogome bio vezan ugovorima, bilo u obliku kontrahiranih količina, bilo u obliku dobivenog kredita ili kupoprodajnih obaveza.

Za razliku od toga, reorganizacijom općih poljoprivrednih zadruga tokom 1963—1964. godine, odnosno njihovom integracijom s poljoprivrednim kombinatima, došlo je do znatnog slabljenja i opadanja otkupa poljoprivrednih proizvoda od individualnih poljoprivrednika. Razumljivo, to se negativno odražavalo na poljoprivrednu proizvodnju, kako zbog njene sve veće robnosti, tako i zbog stvaranja »slobodnog prostora« i mogućnosti prodaje i mimo otkupa. Isto tako i s obzirom na mogućnosti nabijanja cijena, nelojalne konkurencije, mogućnosti prekupa i drugih neželjenih pojava. I te su se pojave, nesumnjivo, negativno odražavale na poljoprivrednu proizvodnju, pogotovo što se stjecanje dohotka sve više usmjeravalo prema tržištu i njegovim mogućnostima, a sve manje prema proizvodnji i njenoj ekonomičnosti. Takvo je stanje na tržištu poljoprivrednih proizvoda u mnogo čemu odgovaralo mnogim individualnim poljoprivrednim proizvođačima, prije svega zbog relativno povoljnih mogućnosti plasmana vina kao najvažnijeg robnog artikla, a zatim i zbog relativno povoljnih cijena vina i mogućnosti pravljenja umjetnog vina dodavanjem šećera, koji je bio jeftin. Unatoč tome, sve veća ponuda i konkurencija društvenog sektora sve je jače potiskivala individualne poljoprivredne proizvođače u plasmanu njihovih vina mimo društvenog sektora, odnosno preko individualnih interesenata, pogotovo nakon stupanja na snagu novog zakona o vinu (Narodne novine, br. 5, od 16. veljače 1976), kojim su se znatno pooštrili uvjeti prerade i prometa.

Zato i ovom prilikom valja ponoviti da je otkup poljoprivrednih proizvoda zaista jedan od najvažnijih činilaca i proizvodnje i društveno-ekonomskih odnosa u poljoprivredi uopće. To je evidentno potvrdila i jedna informativna anketa Zavoda za ekonomiku iz Pule na području općine Poreč 1974.

---

[6] Eduard Kardelj, Problemi socijalističke politike na selu, »Kultura«, Beograd 1959, str. 333.

godine, u kojoj sam i ja sudjelovao. U njoj su svi poljoprivrednici — seljaci redom potvrdili da je osiguranje plasmana, odnosno otkupa poljoprivrednih proizvoda najveći problem i veće proizvodnje i njezina bržeg razvoja uopće.

2. OTKUP POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA KAO KONSEKUTIVNI ČINILAC PROIZVODNJE I PROMETA

Otkup je kao faktor prometa samo jedna karika, odnosno faza u proizvodnom procesu.[7] Posebno u razvijenoj robnoj proizvodnji, u kojoj se mjesto proizvodnje i potrošnje u pravilu ne poklapa, te se, stoga, svaki proizvod mora transportirati od mjesta proizvodnje do mjesta potrošnje, kao završnog čina procesa proizvodnje i potrošnje.[8]

Otuda i zadatak da se pod ovim naslovom nešto više kaže o otkupu poljoprivrednih proizvoda kao činiocu proizvodnje i prometa. Posebno ako želimo sagledati njegovu ulogu i funkciju u domeni plasmana i pravovremenog dostavljanja poljoprivrednih proizvoda na tržište, zatim u sprečavanju kvarenja i propadanja poljoprivrednih proizvoda, u pogledu smanjivanja troškova skladištenja i slično. U tom se svjetlu otkup ogleda kao nezamjenjiv činilac proizvodnje i potrošnje.

Najprije valja istaći da je otkup samo prvi čin, ili faza na putu od proizvodnje do potrošnje, odnosno od proizvođača do potrošača. On ima jednu od najvažnijih funkcija u plasmanu i prometu poljoprivrednih proizvoda, a naročito danas, kada većina poljoprivrednih proizvoda poprima robni karakter. Stoga je otkup kod nas povjeren isključivo društvenom sektoru, tim prije što je on ujedno i jedan od najvažnijih faktora u uspostavljanju i sređivanju društveno-ekonomskih odnosa na putu od proizvođača do potrošača, a i zato što je otkup jedan od najvažnijih indikatora o tome koji se proizvodi i koje vrste proizvoda najviše traže na tržištu.

Otkup svakako treba sagledavati i s obzirom na karakteristike poljoprivrednih proizvoda. Pritom mislimo, prije svega, na njihovu pokvarljivost i propadanje (napose nekih, kao većine proizvoda voća i povrća) ako se pravovremeno ne otkupe i ne uključe u sferu prometa, odnosno potrošnje. O pravovremenosti otkupa umnogome ovisi ne samo kvaliteta nego i kvantiteta otkupljenih proizvoda, osobito kada se radi o otkupu od individualnih poljoprivrednih proizvođača, budući da oni praktički nemaju mogućnosti uskladištavanja i konzerviranja. To se osobito odnosi na lako pokvarljive proizvode,

---

[7] »Kako je proizvodnja jedne robe završena tek onda kada ona uđe u sferu potrošnje, to se transport robe, njeno premještanje od proizvođača do potrošača, mora posmatrati kao sastavni deo procesa reprodukcije, samo kao jedna karika u lancu procesa društvene reprodukcije. ... Znači transport robe je nužan elemenat njihova puta od proizvodnje do potrošnje«. — Dr Stojan Novaković, Saobraćaj kao faktor formiranja i stabilizacije tržišta, Ekonomski anali, broj 5/1957, str. 106.

[8] »U kretanju robe od proizvođača do potrošača često nastaje potreba da se izvrši materijalna promjena mjesta — premeštanje robe. Za najveći deo proizvoda u razvijenoj robnoj privredi, ne poklapa se mesto proizvodnje i mesto potrošnje. Robna proizvodnja pretpostavlja proizvođenje materijalnih dobara koja će služiti za podmirenje potreba širokog kruga potrošača, često i vrlo udaljenih od mjesta proizvodnje. Otuda, da bi jedna roba mogla realizovati svoju društvenu upotrebnu vrednost ona mora doći do potrošača. ...« — Isto djelo i strana kao u bilješci 8.

pa nisu rijetki slučajevi da određene količine proizvoda, kao npr. trešanja, rajčica, smokava, bresaka i drugoga propadnu upravo zato što nisu na vrijeme otkupljeni ili nisu otkupljeni uopće. To negativno utječe na povećanje proizvodnje individualnih poljoprivrednih proizvođača, to više što oni znaju da postoje mogućnosti otkupa i plasmana, posebno u turističku privredu za vrijeme turističke sezone, a to znači upravo u vrijeme kada ti poljoprivredni proizvodi sazrijevaju.

U vezi s tim povoljnim mogućnostima plasmana i otkupa svakako treba spomenuti i određene prednosti koje ima istarska poljoprivreda, kako u pogledu određivanja količina, tako i u pogledu biranja vrste proizvoda za otkup. Te prednosti se prije svega odnose na blizinu tržišta i mogućnosti promptnog otkupa i plasmana, zatim na mogućnosti pravovremene ponude i isporuke, a isto tako i na mogućnost otkupa širokog asortimana proizvoda.

Paralelno s tim istaći ćemo i druge prednosti istarske poljoprivrede. To su prije svega manji transportni troškovi, manji kal i rastur, zatim manje potrebe za skladištenjem, hlađenjem i konzerviranjem pojedinih proizvoda, pa veće mogućnosti dopremanja proizvoda do potrošača i konzumnih centara i drugo. Te će prednosti još više dolaziti do izražaja ubuduće, s obzirom na mogućnosti suradnje i povezivanja (integriranja) poljoprivrede s trgovinom i ugostiteljsko-turističkom privredom.

Isto tako treba reći da se istarska poljoprivreda dosad vrlo slabo koristila istaknutim mogućnostima i prednostima plasmana i otkupa, to će nam najbolje pokazati naredni pregled o otkupljenim količinama.

3. OTKUPLJENE KOLIČINE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA KAO INTEGRALNE KOMPONENTE UVJETA PROIZVODNJE

Kao što je poznato, svaka ekonomska pojava istovremeno predstavlja i faktor i komponentu uvjeta proizvodnje. Tako su i otkupljene količine poljoprivrednih proizvoda jedna od integralnih komponenti i uvjeta procesa proizvodnje i potrošnje. One ne predstavljaju samo puke količine robe koja se prometće od proizvođača do potrošača nego i ekonomske veličine pomoću kojih se ostvaruju i ekonomski efekti i ekonomski odnosi.

Pritom mislimo, prije svega, na otkupljene količine za vrijeme obaveznog otkupa koji je odmah poslije oslobođenja uvela društvena zajednica, odnosno država, i koji je trajao sve do 1952, zatim na otkupljene količine i važnost koju su one imale u sistemu osiguravanja ishrane stanovništva poljoprivrednim proizvodima, te na njihovu ulogu i važnost koju su imale kao instrument planske proizvodnje i raspodjele, a s time u vezi i na njihovu važnost u snabdijevanju tržišta poljoprivrednim proizvodima za vrijeme racioniranog i garantiranog snabdijevanja stanovništva prehrambenim proizvodima i drugo. Isto tako treba istaći njihovu ulogu zbog toga jer su obuhvaćale i veće količine proizvoda od većih posjednika i proizvođača, a analogno tome i njihovu ulogu u sprečavanju oživljavanja kapitalističkih elemenata u poljoprivredi i na selu, jer se time uspješno suzbija ilegalna i spekulantska trgovina poljoprivrednim proizvodima pojedinih poljoprivrednika u međuseljačkom prometu i preko tzv. seljačke tržnice.

Ukidanjem obaveznog otkupa i uvođenjem slobodne trgovine poljoprivrednim proizvodima došlo je do određenih promjena i u važnosti otkupljenih

količina poljoprivrednih proizvoda kao integralnih komponenti poljoprivredne proizvodnje. Prije svega stoga što otada poljoprivredni proizvođač nije više bio obavezan da sije i proizvodi određene količine proizvoda. Međutim, kada otkupljene količine poljoprivrednih proizvoda promatramo u njihovoj ulozi u prikupljanju poljoprivrednih proizvoda od poljoprivrednih proizvođača, zatim u njihovoj ulozi u snabdijevanju tržišta poljoprivrednim proizvodima i u njihovoj važnosti u osiguravanju prehrambenih proizvoda za potrebe stanovništva, onda vidimo da nije došlo do nekih značajnih promjena. Bolje reći, uglavnom se mijenjao način prikupljanja i otkupa poljoprivrednih proizvoda, a ne i ekonomski sadržaj otkupljenih količina, pogotovo ako znamo da je otkup i plasman poljoprivrednih proizvoda nakon ukidanja obaveznog otkupa, a napose zbog sve veće robne proizvodnje, postao još kompleksniji i kompliciraniji nego za vrijeme obaveznog otkupa. To posebno vrijedi za razdoblje između 1952. i 1956. godine, kada su poljoprivredne proizvode otkupljivala razna otkupna poduzeća preko svojih nakupaca, te je dolazilo do vrlo različitih kriterija u određivanju asortimana, kvalitete i cijena, na što nas upućuje i ondašnja »pometnja« na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Već 1956—1957. dolazi do ukidanja načina otkupa i do njegova povjeravanja općim poljoprivrednim zadrugama. Dapače, te zadruge preuzimaju i cjelokupan promet trgovine između društvenog sektora i individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Kao što je poznato, nov način otkupa i trgovine između društvenog sektora i individualnih poljoprivrednika preko općih poljoprivrednih zadruga pozitivno se odražavao ne samo na otkup proizvoda nego i na stvaranje novih društveno-ekonomskih odnosa između društvenog sektora i individualnih poljoprivrednih proizvođača. Kao što ćemo vidjeti kasnije, najbolje to pokazuju veće količine otkupljenih proizvoda od individualnih poljoprivrednih proizvođača od 1957. do 1964. godine. Nažalost, već u narednom periodu dolazi do njihova opadanja, tj. nakon reorganizacije i integracije općih poljoprivrednih zadruga s poljoprivrednim kombinatima tokom 1964, odnosno nakon prepuštanja prava otkupa i drugim radnim organizacijama, pa i individualnim interesentima (grožđa i vina), i nakon dopuštanja individualnim poljoprivrednim proizvođačima da svoje proizvode prodaju po svojoj volji, kada hoće i kome hoće.

Ne ulazeći u to koliko je time došlo i do određenog povećanja mogućnosti plasmana, osobito pojedinih proizvoda, kao npr. vina, isto tako treba reći da je ubrzo zatim došlo do ponovnog smanjivanja i poteškoća u plasmanu poljoprivrednih proizvoda, u prvom redu zbog opadanja otkupa. Paralelno s time dolazilo je i do zaostajanja poljoprivredne proizvodnje, budući da je otkup, zbog sve veće robne proizvodnje, sve više postajao jedan od glavnih faktora i bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje. Posebno to vrijedi kada je riječ o otkupu od individualnih poljoprivrednih proizvođača, budući da oni sami svoje proizvode sve teže plasiraju mimo društvenog sektora, odnosno otkupa.

Na kraju, sagledavanje otkupa preko otkupljenih količina kao integralnih komponenti i proizvodnje i njezina bržeg razvoja ima puno opravdanje i zbog sve veće i sve kompleksnije potražnje, kako od prerađivačke industrije tako i od trgovine i drugih potrošnih (ugostiteljsko-turističkih) centara, a s tim u vezi i zbog sve jače konkurencije jačih agroindustrijskih kombinata na tržištu. Pojedinačna i nesortirana roba individualnih poljoprivrednih proizvo-

đača sve manje može zadovoljavati potrebe potražnje, posebno kada je riječ o potražnji ugostiteljsko-turističkih organizacija, s obzirom na njihove specifične zahtjeve i potrebe.

a) Po proizvodima i sektorima vlasništva — u naturalnim pokazateljima

Budući da je glavni zadatak ovoga rada da istakne količinske odnose otkupa, najprije ćemo govoriti o otkupljenim količinama proizvoda. Razmotrit ćemo i otkup po sektorima vlasništva, računajući da ćemo time moći sagledati ne samo količine i vrste otkupljenih proizvoda nego i kolike se količine otkupljuju od pojedinog sektora i koji odnosi nastaju na taj način na tržištu između društvenog i individualnog sektora. Posebno kada znamo da je društveni sektor daleko pretežnim dijelom robni proizvođač, a individualni još i danas umnogome i naturalni, te dio robnih količina plasira mimo otkupa.

Isto tako želimo napomenuti da jedino pregled otkupljenih količina u naturalnim pokazateljima, a naročito po sektorima vlasništva u odnosu na proizvodnju, može pružiti uvid i u određenu tendenciju, pa i specijalizaciju proizvodnje pojedinog sektora. No kako ne raspolažemo jednakim podaci-

Tabela 1.

KOLIČINE OTKUPLJENIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA OD INDIVIDUALNIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVOĐAČA

Vrsta proizvoda	Jed. mj.	1949.	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	1956—1960.
1. Žitarice	t	2884	2000	1655	1639	1548	1128	1594
2. Povrće	"	1240	6300	5725	2097	2959	1447	3706
3. Voće	"	513	1950	421	843	1112	609	987
4. Grožđe	"	...	8800	3994	8639	10796	5891	7624
5. Vino i rakija	hl	6153	8740	42460	21376	74263	75399	44448
6. Stoka	t	1888	3300	1891	1593	1714	3247	2349
7. Perad	"	...	—	1	2	2	1	2
8. Jaja 000	kom.	...	3000	2270	1213	1296	1818	1911
9. Mlijeko 000	l	1793	470	2146	1784	1949	2124	1695
10. Koža i vuna	t	...	—	2	2	2	4	3
11. Industrijsko bilje	"	...	—	24	23	104	52	51
12. Sjeme krmnog i povrtnog bilja	"	...	—	2	40	13	38	23
13. Sijeno i slama	t	...	—	450	993	307	2033	946

Izvori podataka:

— za 1949: Istra i Slovensko primorje, Beograd 1952, str. 658. i Historijski arhiv — Rijeka, kutija 191.

— za 1956. elaborat: Petogodišnji akcioni program razvitka poljoprivrede kotara Pula (1957—1961), Narodni odbor kotara Pula, Savjet za poljoprivredu, Pula 1957, str. 45,

— za 1957—1960. elaborat: Analiza i mogućnosti organizacije poljoprivredne prizvodnje na privatnom sektoru, Privredna komora kotara Pula, Sekcija za poljoprivredu i prehrambenu industriju, Pula 1964, str. 28.

Nastavak tabele 1

Vrsta proizvoda	Jed. mjere	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.	1961—1965.
1. Žitarice	t	241	947	1422	565	213	678
2. Povrće	"	2273	1465	3239	1994	2479	2289
3. Voće	t	1525	731	9742	485	2632	3023
4. Grožđe	"	2725	3150	8988	4531	...	4849
5. Vino i rakija	hl	43932	1320	1565	42710	16890	21283
6. Stoka	t	3288	3938	3305	3599	2265	3279
7. Perad	"	2	1	—	382	31	104
8. Jaja u 000	kom.	1233	1428	925	813	406	961
9. Mlijeko 000	l	1861	1172	1565	4222	1203	2005
10. Koža i vuna	t	5	5	...	...	—	5
11. Industrijsko bilje	"	5	5	...	...	...	5
12. Sjeme krmnog i povrtnog bilja	"	87	51	...	...	...	69
13. Sijeno i slama	"	1850	2496	...	...	...	2173

Izvor podataka:

— za 1961—1962: kao u stavu 2 prethodne tabele,
— za 1963. i 1964: SB br. 317 i 381,
— za 1965: Statistička saopćenja Zavoda za statistiku Rijeka — 1967.

ma za oba sektora, najprije ćemo navesti otkupljene količine od individualnog sektora, a zatim za oba sektora zajedno, uspoređujući ih s pokazateljima proizvodnje.

Prednost prikazu otkupljenih količina od individualnih poljoprivrednih proizvođača dali smo u prvom redu zato što su problemi otkupa, odnosno plasmana proizvoda individualnih poljoprivrednih proizvođača uvijek bili, a danas jesu, jedan od najvećih problema i individualnih poljoprivrednih proizvođača i poljoprivredne proizvodnje u Istri uopće. Zatim i stoga što i individualni poljoprivredni proizvođači sve više postaju robni proizvođači, a svoje proizvode sve teže plasiraju na tržište mimo društvenog sektora, odnosno otkupa. Na kraju i zato što i danas individualni poljoprivredni proizvođači drže u svom vlasništvu oko 85% obradivih površina i više od 93% stočnog fonda.

Nastavak tabele 1

Vrsta proizvoda	Jed. mjere	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1966—1970.
1. Žitarice	t	631	—	—	1380	798	936
2. S t o k a	"	2714	2676	2597	3233	2337	2711
— goveda	"	1244	1049	1039	1636	653	1124
— junad i telad	"	1277	1413	1416	1384	1439	1386
— svinje	"	17	21	12	47	26	25
— ovce	"	52	68	35	66	66	57

Vrsta proizvoda	Jed. mjere	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1966—1970.
— janjad	t	92	65	84	90	100	86
— ostala stoka	"	32	60	11	10	53	33
3. Perad	"	100	—	—	2	—	51
4. Jaja u 000	kom.	306	253	114	89	109	174
5. Mlijeko u 000	l	2794	3370	4164	5629	6703	4532
6. Povrće	t	3652	4036	5054	3366	4247	4071
7. Voće	"	1423	2037	1114	623	1018	1243
8. Vino u 000	l	542	280	659	712	197	478
9. Rakija u 000	"	0,0	1	9	3	0,0	6
10. Koža i vuna	t	0,0	—	0,0	0,0	0,0	0,0

Izvor podataka:
— za 1966—1970: Statistička saopćenja Zavoda za statistiku Rijeka,
— za 1969—1970: Zavod za statistiku — Rijeka.

Nastavak tabele 1

Vrsta proizvoda	Jed. mjere	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1971—1975.
1. Žitarice	t	264	131	376	404	161	267
— pšenica	"	260	129	375	343	136	249
— kukuruz	"	—	—	1	—	5	3
— ostale	"	4	2	—	61	20	28
2. Stoka	"	2887	2593	2901	3212	3831	3085
— goveda	"	1034	115	1117	137	1718	824
— junad i telad	"	1583	1237	1494	1037	1943	1459
— svinje	"	92	1137	56	1909	53	649
— ovce	"	47	44	28	45	30	39
— janjad	"	49	28	155	53	50	67
— ostalo	"	82	32	51	31	35	46
3. Perad	"	—	—	2363	—	—	5
4. Jaja u 000	kom.	284	3275	26157	768	22082	10513
5. Mlijeko u 000	l	6490	6259	6142	5987	8120	6600
6. Povrće	t	3988	4462	4182	7216	6004	5186
— krumpir	"	1317	948	918	2380	1572	
— ostalo	"	2671	3514	3264	4836	4432	1427
7. Voće	"	1505	690	829	883	574	896
— grožđe	"	1143	442	464	641	246	587
— ostalo	"	362	248	365	242	328	309
8. Vino u 000	l	278	631	225	190	498	364

Izvor podataka:
— posebna obrada Republičkog zavoda za statistiku SR Hrvatske.

Primjećuje se visok stupanj otkupa žitarica u prvim poslijeratnim godinama (1949). Objašnjenje treba tražiti u raskoraku između potreba za poljoprivrednim proizvodima uopće, a žitaricama posebno, i ograničenja proizvodnje. Država je tada nastojala osigurati ishranu stanovništva, posebno is-

hranu stanovništva Istre, budući da je odmah poslije oslobođenja gotovo sva trgovina u Istri bila u rukama privatnih trgovaca, koji su nestašicu prehrambenih proizvoda i te kako iskorištavali u ostvarivanju ekstra dohotka.[9] To nam potvrđuje i kasniji pad otkupa žitarica i povećanje otkupa ostalih proizvoda, osobito voća i povrća.

Kako nam pokazuju navedeni pokazatelji, vidi se da je otkup žitarica stalno padao: od 2.884 tone u 1949. godini na svega 1.594 tone u periodu od 1956. do 1960. godine (za više od 55%), zatim na svega 678 tona u periodu 1961—1965. (23,5% od otkupa žitarica u 1949. godini), uz stanoviti uspon u periodu 1966—1970. godine, kada je otkup iznosio 936 tona (27% od otkupa žitarica u 1949. godini) do svega 267 tona u periodu 1971—1975. (9,3% od otkupa žitarica u 1949. godini). Pritom valja također napomenuti da je glavni dio otkupa žita činila pšenica.

Tako velik pad otkupa žitarica nakon ukidanja obaveznog otkupa očito nameće nekoliko pitanja. Prvo, da li je nakon ukidanja obaveznog otkupa došlo i do smanjenja proizvodnje, a time i do smanjenja viškova proizvoda? Ili, drugo, da li je do tako značajnog pada otkupa žitarica došlo zbog veće potrošnje samog poljoprivrednog stanovništva, a time i zbog manje prodaje za otkup? Ili, treće, da li se postojeći viškovi žitarica plasiraju mimo društvenog sektora, odnosno otkupa? A moguće je i četvrto — da se te količine troše kao stočna hrana!

Sudeći prema istaknutim pokazateljima, jasno proizlazi da je u poslijeratnim godinama najveći dio viškova žitarica prodavan preko obaveznog otkupa. Tada je većina stanovništva živjela od poljoprivrede (102.000), a proizvedene količine nisu bile dovoljne ni za ishranu poljoprivrednog stanovništva. Npr. ako od proizvedenih količina u toj (1949) godini od 24.000 tona odbijemo otkupljene količine (2.884 tone) i potrebe za reprodukciju, kalo i rastur itd., onda vidimo da preostale količine zaista nisu bile dovoljne ni za tadašnju ishranu poljoprivrednog stanovništva, a kamoli i za potrebe ostalog stanovništva. Međutim, kada ove obračunate prosjeke promatramo kroz pojedinačne veličine — viškove, onda je razumljivo da je i tada bilo određenih viškova budući da se pojedinačni slučajevi, u pravilu, uvijek razlikuju od obračunatih prosjeka. Ti su se viškovi prodavali u međuseljačkom prometu i na tzv. seljačkoj tržnici, pa i u švercu.

Osim toga, opravdanje za tako veliki pad otkupa žitarica u kasnijim godinama, odnosno nakon ukidanja obaveznog otkupa 1952. godine, sigurno valja tražiti i u znatnom povećanju potrošnje žitarica od samog poljoprivrednog stanovništva. To jasno proizlazi iz njegova prelaska na ishranu bijelim kruhom, umjesto kukuruznim. Međutim, ako kažemo da je paralelno s padom otkupa padalo i poljoprivredno stanovništvo, npr. od 102.000 u 1948. godini na svega 75.000 u 1953. godini, zatim na svega 55.000 u 1961. godini, te na svega 32.000 u 1971. godini, a da je poljoprivredna proizvodnja, obratno, rasla od 21.140 tona u 1947—1949. godini, preko 24.566 tona u 1951—1956. godini, 31.021 tone u 1957—1961. godini, 30.486 tona u 1962—1966. godini, 33.881 tone u 1967—1971. godini do 33.171 tone u 1972—1975. godini, onda opravdano ističemo da i danas u poljoprivredi Istre ima viškova žitarica, čak i znatno

[9] Istra i Slovensko primorje (Obnova i izgradnja privrednog života), RAD, Beograd 1952, str. 651.

većih nego u ranijem razdoblju, odnosno nego 1949. godine, iako se oni, praktički, ne javljaju ni u otkupu ni u drugim oblicima trgovanja. Da je to točno, najbolje možemo zaključiti na temelju podataka da danas na jednog poljoprivrednog stanovnika dolazi oko 1.620 kg žitarica. Ti se viškovi uglavnom troše kao stočna hrana, tj. za uzgoj (tov) goveda, svinja i pilića. To se slaže i sa sve većom potražnjom za mesom i mesnim prerađevinama, kao i sa sve manjom potražnjom i potrošnjom proizvoda od žitarica. Otkupljene količine stoke bile su, osim manjih padova u godinama 1957, 1958. i 1959, stalno visoke i podjednake za cijelo vrijeme poslije oslobođenja. Npr. 1956. one su iznosile 3.300 tona, 1960. — 3.247, 1961. — 3.288, 1961—1965. — 3.279, 1966—1970. — 2.711 i 1971—1975. — 3.085.[10] Kolike su one bile, najbolje možemo ocijeniti ako ih usporedimo s prirastom stoke. Npr. već 1963. bile su čak nešto veće od prirasta — 3.305 tone, isto tako i 1973. — 2.901 tona otkupa prema 2.339 tona prirasta itd.

Isto tako treba reći da se tako visok otkup stoke negativno odražavao na njenu reprodukciju, posebno goveda i ovaca, što jasno potvrđuje pad njihova broja. Npr. broj goveda od 41.513 komada u 1949. godini sveo se na svega 30.084 komada u 1973. godini, a broj ovaca od 91.469 komada u 1949. godini na svega 16.100 komada u 1973. godini.[11] Tako velik pad goveda i ovaca nesumnjivo se negativno odražavao i na brži razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Što se tiče otkupa peradi, valja primijetiti da u Istri nije razvijena ta proizvodnja iako postoje značajne mogućnosti, kako u pogledu proizvodnje, tako i u pogledu plasmana, osobito u turističku privredu.

Iako je otkup jaja bio nešto veći nego otkup peradi, i on je bio vrlo malen cijelo vrijeme poslije oslobođenja sve do zadnje dvije—tri godine, kada je značajno porastao i dostigao cifru više od 26 milijuna komada u 1973. godini.

Ni sa količinama otkupljenog mlijeka ne možemo biti zadovoljni, pogotovo ako ih uspoređujemo s potražnjom i potrebama. Otkup je davao svega 15 litara mlijeka po nepoljoprivrednom stanovniku u 1961. godini, odnosno svega 45 litara u 1971. godini, što je znatno ispod potrošnje, računajući da ona iznosi oko 85 litara po članu radničkih domaćinstava (1971). Ipak i za otkup mlijeka valja primijetiti da je on stalno rastao, tako da je od 1.695.000 litara u 1956—1960. godini, zatim 2,005.000 litara u 1961—1965. godini, 4,071.000 u 1966—1970. godini porastao čak na 6,600.000 litara u 1971—1975. godini. A to znači za gotovo 4 puta, što pozitivno djeluje kako u pravcu povećanja proizvodnje tako i u pravcu povećanja ukupnog prihoda poljoprivrednika.

Slično treba reći i za otkup povrća, tj. da ni on ne pokazuje pozitivnu tendenciju kretanja, pogotovo ako ga ocjenjujemo prema potrošnji i mogućnostima proizvodnje. Npr. otkup povrća u periodu 1956—1960. iznosio je svega 3.706 tona, zatim u periodu 1961—1965. pao je na svega 2.289 tona (za gotovo 38%), zatim je u periodu 1966—1970. ponovno porastao na 4.071 tonu ili (za 78%), a u periodu 1971—1975. dosegao je 5.186 tona (porast za 27%). Prema tome, iako je otkup povrća od 1956. do 1975. porastao za oko

---

[10] Stočna proizvodnja 1963, Saopćenje, broj 62/64; Elementi za obračun narodnog dohotka poljoprivrede privatnog sektora u 1971, Dokumentacija 1972, br. 138, Republički zavod za statistiku SR Hrvatske.

[11] Dr Branko Koić i autorov rad u rukopisu, kao u bilješci 3.

40%, to je vrlo malo čak i u odnosu na raspoložive viškove. To je valjalo istaći i stoga što je bilo slučajeva, a i danas ih ima, da se određeni viškovi povrća, npr. krumpira, rajčice, cikle, luka i drugih nisu mogli plasirati preko otkupa, pa su se seljaci snalazili kako su znali, a najčešće su ih davali stoci.

Sudeći prema navedenim pokazateljima, situacija je još nepovoljnija u otkupu voća. Ona se manifestira prije svega u velikim oscilacijama između pojedinih perioda i godina, a zatim i u uočljivoj tendenciji smanjivanja tog otkupa. Najbolje nam to potvrđuju petogodišnji prosjeci, iz kojih se vidi da je otkup voća od svega 987 tona u periodu 1956—1960. porastao čak na 3.023 tone u periodu 1961—1965, zatim je u periodu 1966—1970. ponovno pao na svega 1.243 tone, a u periodu 1971—1975. na svega 896 tona. Otuda opravdano ističemo da je otkup voća također u raskoraku i s potražnjom i mogućnostima plasmana i s mogućnostima proizvodnje, a i to da tako mali otkup voća umnogome koči brži razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Na kraju, sigurno nećemo pogriješiti ako kažemo da je situacija ipak najnepovoljnija što se tiče otkupa grožđa i vina. Prije svega zato što su grožđe i vino najveći, najvažniji robni artikli istarskih individualnih poljoprivrednika, zatim što bi upravo otkup grožđa i vina trebao biti najvažniji otkupni artikal istarskih seljaka i, treće, što se najveće poteškoće javljaju upravo u otkupu i plasmanu grožđa i vina. Najbolje to pokazuju navedeni pokazatelji otkupa, pogotovo ako ih usporedimo s proizvodnjom. Npr. u periodu 1956—1960. otkupljeno je 7.624 tone grožđa ili svega 24% od ukupne proizvodnje, zatim u periodu 1961—1965. 4.849 tona ili svega 13,4% od ukupne proizvodnje, a u periodu 1971—1975. 587 tona ili svega 2,0% od ukupne proizvodnje. Slično je i s otkupom vina. Npr. u periodu 1956—1960. otkupljeno je 44.448 hl ili svega 15,8% od ukupne proizvodnje, u periodu 1961—1965. 21.283 hl ili svega 10,5% od ukupne proizvodnje, u periodu 1966—1970. 478 hl ili svega 0,2%, a u periodu 1971—1975. 364 hl ili svega 0,2% od ukupne proizvodnje.

Točno je da je bilo godina i perioda kada nije bilo problema u pogledu plasmana vina, bilo preko otkupa ili preko privatnih interesenata. Seljaci su svoje vino plasirali čak i bolje preko privatnih interesenata nego preko otkupa, te su ga, stoga, i radije prodavali preko privatnih interesenata nego preko otkupa. Ali, isto je tako točno da je bilo i vrlo teških situacija, kada su seljaci svoje vino vrlo teško plasirali na tržište. Štoviše, bilo je više nepovoljnih nego povoljnih razdoblja i godina. Otuda je razumljivo što se takva situacija i nesigurnost s obzirom na plasman i otkup vina negativno odražavala i u većem angažiranju seljaka u podizanju novih vinograda i u povećavanju proizvodnje. To se odražavalo i na brži razvoj poljoprivrede u cjelini budući da je proizvodnja vina, kao što smo već istakli, jedan od najvažnijih artikala proizvodnje istarskih seljaka.

Polazeći od toga da se problemi otkupa i plasmana poljoprivrednih proizvoda, kao što smo već istakli, javljaju uglavnom u okviru individualnog sektora, to će nam pregled po sektorima vlasništva poslužiti prvenstveno radi komparacije: koliko koji sektor daje, odnosno prodaje u otkup, kojih proizvoda ili vrsta proizvoda, te kako se njihovi odnosi mijenjaju, bilo s obzirom na otkup, bilo s obzirom na proizvodnju. Zato smatramo da je dovoljno ako opširnije prikažemo samo nekoliko godina (različitih razdoblja) i njih usporedimo, uzajamno i s proizvodnjom pojedinog sektora, te tako dobijemo odgovor na zadatak postavljen u ovom naslovu.

Tabela 2.

PROIZVODNJA I OTKUP PO SEKTORIMA VLASNIŠTVA

Vrsta proizvoda	Jed. mj.	1963. ukupno	1963. društv.	1963. indiv.	1964. ukupno	1964. društv.	1964. indiv.
1. Žitarice:							
proizvodnja	t	48520	6840	41680	55210	8000	47210
otkup	"	5939	4517	1422	5111	4546	565
u %		12,2	66,0	3,4	9,3	56,8	1,2
— pšenica:							
proizvodnja	"	17650	5100	12550	29230	5460	23770
otkup	"	4380	3700	450	4337	4000	337
u %		24,8	72,5	3,6	14,8	73,3	1,4
— kukuruz:							
proizvodnja	"	25270	2160	23110	21900	2120	19780
otkup	"	1304	36	1268	657	463	194
u %		5,2	1,7	5,5	3,0	21,8	1,0
— ostale žitarice:							
proizvodnja	"	5600	580	5020	4080	420	3660
otkup	"	255	241	14	117	83	14
u %		4,6	41,6	0,3	2,6	19,8	0,4
2. Povrće:							
proizvodnja	"	53966	5199	48767	38141	3231	34910
otkup	"	7288	4049	3239	3537	1543	1994
u %		13,5	77,9	6,6	9,3	47,8	5,7
— krumpir:							
proizvodnja	"	43594	957	42637	28994	1067	27927
otkup	"	1430	690	740	1011	534	477
u %		3,2	72,1	1,7	3,5	50,0	1,7
— ostalo povrće:							
proizvodnja	t	10372	4242	6130	9141	2164	6983
otkup	"	5258	3359	2499	2526	1009	1517
u %		50,7	79,2	40,8	27,6	46,6	21,7
3. Voće:							
proizvodnja	"	47278	5895	41383	39905	4162	35743
otkup	"	12360	2618	9742	7236	2210	5026
u %		26,1	22,5	23,5	18,1	53,1	14,1
— grožđe:							
proizvodnja	"	43090	5270	37820	36440	3500	32940
otkup	"	11040	2054	8988	6154	1623	4531
u %		25,6	39,0	23,8	16,9	46,4	13,8
— ostalo voće:							
proizvodnja	"	4188	625	3563	3365	662	2803
otkup	"	1320	564	754	1082	587	475
u %		31,5	90,2	21,2	32,2	88,7	16,9
4. Vino:							
proizvodnja u 000	l	28172	3438	24734	22213	4080	18132
otkup	"	2425	860	1565	4271	2499	772
u %		8,6	25,0	6,3	19,2	85,8	4,3
5. Stoka:							
prirast	t	6163	401	5762	6362	371	5991
otkup	"	3731	428	3303	2835	316	2519
u %		60,5	106,7	57,3	44,6	85,2	42,0
— goveda:							
prirast	"	3609	306	3303	3373	292	3081
otkup	"	3366	327	3039	2498	229	2269
u %		93,3	106,9	92,0	74,1	78,4	73,6
— ovce:							
prirast	"	355	85	270	306	68	238

Nastavak tabele 2

Vrsta proizvoda	Jed. mj.	1963. ukupno	društv.	indiv.	1964. ukupno	društv.	indiv.
otkup	t	322	98	224	225	86	139
u %		90,1	115,3	83,0	73,5	126,5	58,4
— svinje:							
prirast	"	2199	10	2189	2683	11	2672
otkup	"	43	3	40	112	1	111
u %		2,0	30,0	1,8	4,2	9,1	4,2
6. Perad:							
prirast	"	307	13	320	...	...	...
otkup	"	166	166	—	382	382	—
u %		54,1	...	—	...	...	...
7. Mlijeko:							
proizv. 000	l	16709	2309	14400	15612	2204	13434
otkup	"	3796	860	1565	4222	2047	2175
u %		22,7	37,2	10,9	27,0	92,9	16,2
8. Jaja:							
proizv. 000	kom.	9489	—	9489	...	...	...
otkup	"	925	—	925	813	5	808
u %		9,7	—	9,7	...	...	...

Izvori podataka:

— za proizvodnju: Elaborat bivše Privredne komore — Pula, Sekcije za poljoprivrednu i prehrambenu industriju: Investiciona ulaganja i izgradnja društvenih gospodarstava s posebnim osvrtom na prehrambenu industriju, Pula 1965;
— za otkup: Statistički bilten, br. 317 i 318;
— za prirast stoke i peradi, te za proizvodnju mlijeka i jaja u 1963: Stočna proizvodnja 1963, Saopćenje br. 62/64, Republički zavod za statistiku SR Hrvatske; za 1964. izračunao i procijenio autor prema stanju stočnog fonda 1964. godine — Saopćenje br. 2/63 Republičkog zavoda za statistiku SRH.

Nastavak tabele 2

Vrsta proizvoda	Jed. mj.	1973. ukupno	društv.	individ.	1974. ukupno	društv.	indiv.
1. Žitarice:							
proizvodnja	t	48374	5766	42608	52898	5048	47850
otkup	"	3389	3013	376	2254	1850	404
u %		7,0	53,0	0,9	4,3	36,6	0,8
— pšenica:							
proizvodnja	"	31851	2871	28980	35693	3026	32667
otkup	"	1634	1259	375	1803	1460	343
u %		5,1	43,9	1,3	5,1	48,2	1,0
— kukuruz:							
proizvodnja	"	9791	720	9071	10141	121	10020
otkup	"	132	131	1	40	40	—
u %		1,3	18,2	0,0	0,4	33,1	—
— ostale žitarice:							
proizvodnja	"	6732	2175	4557	7064	1901	5163
otkup	"	1623	1623	—	411	350	61
u %		24,1	74,6	—	5,8	18,4	1,2
2. Povrće:							
proizvodnja	"	46432	7944	38488	72959	9171	63788
otkup	"	5314	1132	4182	14545	7329	7216
u %		11,4	14,2	10,9	19,9	79,9	11,3
— krumpir:							
proizvodnja	"	32674	50	32624	50720	1250	49470

Nastavak tabele 2

Vrsta proizvoda	Jed. mj.	1973. ukupno	1973. društv.	1973. indiv.	1974. ukupno	1974. društv.	1974. indiv.
otkup	t	918	—	918	3182	802	2380
u %		2,8	—	2,8	6,3	64,2	11,3
— ostalo povrće:							
proizvodnja	"	13758	7894	5864	22239	7921	14318
otkup	"	4396	1132	3264	11363	6527	4836
u %		32,0	14,3	55,7	51,1	82,4	33,8
3. Voće:							
proizvodnja	"	46319	11023	35296	38172	12897	25275
otkup	"	1658	829	829	5434	4551	883
u %		3,6	7,5	2,3	14,2	35,3	3,5
— grožđe:							
proizvodnja	"	43258	10273	32985	29356	7375	21981
otkup	"	938	474	464	852	211	641
u %		2,2	4,6	1,4	2,9	2,9	2,9
— ostalo voće:							
proizvodnja	"	3061	750	2311	8816	5522	3294
otkup	"	720	355	365	4582	4340	242
u %		23,5	47,3	15,8	52,0	78,6	7,3
4. Vino:							
proizvod. u 000	l	27148	6102	21046	18464	4704	13760
otkup	"	5708	5483	225	4301	4111	190
u %		21,0	89,9	1,1	23,3	87,4	1,4
5. Stoka:							
proizvodnja	t	4725	158*	4567	4749	148*	4601
otkup	"	3520	670	2850	3989	808	3181
u %		74,5	424,1	62,4	84,0	546,0	69,1
— goveda:							
proizvodnja	"	2467	133*	2334	2430	136*	2294
otkup	"	3268	657	2611	1965	791	1174
u %		132,5	494,0	111,9	80,9	581,6	51,2
— ovce:							
proizvodnja	"	166	12	154	161	12	149
otkup	"	90	6	84	110	12	98
u %		54,2	50,0	54,5	68,3	100,0	65,8
— svinje:							
proizvodnja	"	2092	13	2079	2158	—	2158
otkup	"	162	7	155	1914	5	1909
u %		7,7	53,8	7,5	88,7	...	88,5
6. Perad:							
proizvodnja	"	...	...	...			
otkup	"	2363	2358	5	1980	1980	—
u %		...	...	...			
7. Mlijeko:							
proizvod. u 000	l	15415	2381	13034	15182	2370	12812
otkup	"	8361	2219	6142	8201	2214	5987
u %		54,2	93,2	47,1	54,0	93,4	46,7
8. Jaja:							
proizvodnja u 000	kom.	...	...				
otkup	"	26261	104	26157	...	...	...
u %		...	...				

* Tako velike razlike između otkupa i proizvodnje u društvenom sektoru potječu u prvom redu otuda što se veći dio stoke društvenog sektora ne vodi kao osnovno stado.

Izvor podataka:
— za proizvodnju: SGH, Saopćenja i podaci zavoda za statistiku Rijeka, Privredna komora Rijeka, Nacrt prijedloga dugoročnog razvoja poljoprivredno-prehrambenog kompleksa za područje primorsko-goranske regije do 1985. godine i obračun autora,
— za otkup: posebna mehanografska obrada Republičkog zavoda za statistiku SR Hrvatske,

Prije svega valja i ovdje naglasiti da je društveni sektor isključivo robni proizvođač, pa je otuda i njegov udio u otkupu relativno veći nego individualnog sektora. Zatim, društveni sektor sve svoje proizvode prodaje isključivo preko otkupa, tako da i to u mnogome utječe na njegov udio u otkupu. I treće, proizvodnja društvenog sektora usmjerena je uglavnom samo na nekoliko proizvoda, pa i to utječe na njegov udio u otkupu.

Za razliku od toga, individualni sektor sa svojom proizvodnjom, odnosno proizvodima, još i danas dobrim dijelom ostaje u okviru tzv. naturalne proizvodnje, tj. u okviru potreba domaćinstva, tako da on mnogo sporije poprima robni karakter. Otuda je i njegov udio u otkupu relativno malen, a često i manji od udjela društvenog sektora, posebno za neke proizvode, iako individualni sektor i danas drži u svom vlasništvu oko 85% obradivih površina i više od 93% stočnog fonda. Taj je nepovoljan udio individualnog sektora u otkupu u prvom redu posljedica nepovoljne gospodarske strukture, izazvane malim posjedima i mnoštvom malih parcela, tako da mnoga gospodarstva individualnog sektora ne daju gotovo nikakve viškove proizvoda, pa stoga ne sudjeluju ni u otkupu. Na kraju, mali udio individualnog sektora u otkupu svakako treba tumačiti i kao posljedice njegove svaštarske i niske proizvodnje, osobito u staračkim domaćinstvima, kojih ima sve više i u poljoprivredi Istre.

Otuda i prilikom sagledavanja kretanja otkupa treba uzeti u obzir i kretanje proizvodnje, a naročito robne proizvodnje, budući da od toga umnogome ovisi i kretanje otkupa. Stoga valja najprije uočiti da proizvodnja u poljoprivredi Istre, uzevši u cjelini, pokazuje tendenciju pada, osobito u društvenom sektoru, izuzevši njegovu proizvodnju grožđa, odnosno vina. Ali istovremeno je vrlo uočljiv i porast ako je ocjenjujemo prema broju poljoprivrednog stanovništva od 54.981 poljoprivrednog stanovnika u 1961. godini pao na svega 31.670 u 1971. godini. S tim u vezi je i potreba za razmjenom između poljoprivrede i drugih poljoprivrednih oblasti značajno porasla, iako nije porastao i opseg poljoprivredne proizvodnje. Otuda je i problem otkupa ostao i dalje glavni problem, osobito individualnih poljoprivrednih proizvođača, budući da je zbog svoje slabe organizacije jedan od glavnih uzroka zaostajanja poljoprivredne proizvodnje. To jasno proizlazi i iz navedenog pregleda otkupa po sektorima vlasništva, osobito iz malog udjela individualnog sektora i tendencije smanjivanja tog udjela, kako u odnosu na ukupni otkup tako i u odnosu na individualnu proizvodnju.

To se slaže i s činjenicom da je proizvodnja žitarica ostala gotovo ista svih ovih desetak godina (1963/64 — 1973/74), osim određenog povećanja proizvodnje pšenice u 1963. godini. Isto tako i s činjenicom da je odmah iduće (1964) godine, nakon pojave mogućnosti prodaje i mimo društvenog sektora, odnosno općih poljoprivrednih zadruga, došlo do znatnog pada otkupa od individualnog sektora, tako da je on od 1.422 tone u 1963. godini pao na svega 565 tona već u 1964. godini ili od 3,4% od ukupne proizvodnje u

1963. godini na svega 1,2% od ukupne proizvodnje u 1964. godini. Na toj je razini, uzevši u cjelini, ostao sve do danas, npr. na svega 376 tona u 1973. godini, 404 tone u 1974. godini, 136 tona u 1975. godini i 699 tona u 1976. godini. Na kraju, pad otkupa žitarica došao je još više do izražaja u otkupu pšenice, budući da je došlo do određenog povećanja proizvodnje.

Iako nije mnogo povoljnija situacija ni u otkupu povrća, ona ipak pokazuje bar povoljniju tendenciju. Posebno zadnjih nekoliko godina, osobito u odnosu na uočljivo smanjenje 1964. i kasnijih godina. To je povećanje otkupa povrća utoliko značajnije što je do njega došlo paralelno s povećanjem proizvodnje, tako da se ono povoljno odražavalo i na mogućnost plasmana. Kako iz pokazatelja proizlazi, taj se otkup povrća od 7.288 tona u 1963. godini i 3.537 tona u 1964. godini povećao na 14.545 tona u 1974. godini ili za gotovo dvostruko više nego 1963. godine. Važnost tog povećanja otkupa povrća ističe se i stoga što je do njega došlo uglavnom od individualnog sektora, a to znači od 3.239 tona u 1963. godini i pada u 1964. godini na svega 1.994 tone do 7.216 tona u 1974. godini ili za 3,6 puta više nego 1964. godine. U povećanju otkupa povrća došlo je do znatnog povećanja otkupa krumpira.

Za razliku od toga, u otkupu voća situacija je mnogo nepovoljnija. Radi se o značajnom padu otkupa voća u cjelini, a još više o padu u otkupu grožđa kao najvažnijeg robnog artikla istarskih poljoprivrednika. Najbolje nam to pokazuju i navedeni pokazatelji, iz kojih se vidi da je otkup voća pao od 12.360 tona u 1963. godini na svega 5.434 tone u 1974. godini, a otkup grožđa od 11.040 tona u 1963. godini na svega 852 tone u 1974. godini ili za gotovo 13 puta. Otkup od individualnih poljoprivrednika pao je (ukupno) od 9.743 tone u 1963. godini na svega 883 tone u 1974. godini, a otkup grožđa od 8.988 tona u 1963. godini na svega 641 tonu u 1974. godini ili za više od 14 puta.

Istina, tako slab otkup grožđa ne bi trebao ujedno značiti i slab otkup vina. Dapače, on bi trebao, gotovo implicirati veći otkup vina. Međutim, ako kažemo da je situacija u otkupu vina još nepovoljnija, onda je razumljivo kako se taj slabi otkup vina još negativnije odražava ne samo na mogućnost plasmana i odnose na tržištu nego i na mogućnost proizvodnje uopće. Naravno, to ne vrijedi jednako i za mogućnosti plasmana i otkupa vina od društvenog sektora. To jasno proizlazi i iz navedenih pokazatelja, iz kojih se vidi da je otkup, odnosno prodaja vina poljoprivrednih organizacija značajno porasla već u 1964. godini. Npr. od svega 8.600 hl u 1963. godini čak na 34.990 hl u 1964. godini, zatim na 54.830 u 1973. godini, te na 41.100 hl u 1974. godini.

Međutim, što se tiče otkupa vina od individualnog sektora, situacija je gotovo zabrinjavajuća, budući da je otkup vina od individualnog sektora pao od 15.650 hl u 1963. godini (6,3% od ukupne proizvodnje u toj godini) na 7.720 hl već u 1964. godini, zatim na 2.250 hl u 1973. godini te na svega 1.900 hl u 1974. godini (1,4% od ukupne proizvodnje). Tako malene količine u otkupu vina od individualnog sektora sigurno predstavljaju veliku prepreku i za poljoprivrednu proizvodnju Istre u cjelini. Točno je da je u tom razdoblju, tj. od 1964. do zadnjih nekoliko godina, odnosno do stupanja na snagu novog zakona o vinu (1976), bilo i povoljnih situacija u pogledu plasmana vina individualnog sektora preko privatnih interesenata. No uzevši u cjelini, a naročito nakon stupanja na snagu novog zakona o vinu i pooštrene kon-

trole kvalitete vina i prometa vinom, sigurno se situacija u prometu vinom umnogome izmijenila, tako da će individualni poljoprivredni proizvođači sve teže moći prodavati svoje vino preko privatnih interesenata. Otuda se s pravom kaže da će gotovo jedini način na koji će ubuduće individualni poljoprivredni proizvođači moći plasirati svoje vino biti prodaja grožđa preko otkupa, na što nas upućuje i dvogodišnja praksa 1977—1978. godine.

Nadalje, u otkupu stoke, odnosno mesa, u cjelini nije došlo do nekih većih promjena. Međutim, u otkupu goveda došlo je do znatnog smanjenja. To je utoliko nepovoljnije što je to odraz znatnog smanjenja broja goveda (od 41.753 komada u 1963. godini na svega 30.048 u 1973. godini, tj. za gotovo 39% manje). Situacija je još nepovoljnija stoga što su sve do pred desetak godina goveda bila najvažniji dio stočnog fonda. Posebno broj radnih goveda, koja su ujedno bila gotovo jedina vučna snaga individualnog poljoprivrednika. Obrazloženje tom smanjenju svakako treba tražiti u nerijetkim slučajevima većeg otkupa nego prirasta, što potvrđuje veći (relativno) otkup junadi i teladi. Za razliku od toga veći otkup svinja u 1974. godini posljedica je većeg klanja tovljenih svinja.

Nasuprot tome, sa zadovoljstvom ističemo veliko povećanje otkupa peradi — od svega 666 tona u 1963. godini na 2.363 tone u 1973. godini ili za više od 14 puta. Nepovoljna je okolnost u tome što se povećanje otkupa peradi odnosi isključivo na prodaju društvenog sektora, a ne na otkup od individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Došlo je i do velikog povećanja otkupa jaja — od svega 925.000 komada u 1963. godini na 26,261.000 komada u 1973. godini ili za više od 28 puta. Značajno je da se jaja uglavnom otkupljuju od individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Na kraju treba također istaći i znatno povećanje otkupa mlijeka — od 3,796.000 litara u 1963. godini do 8,361.000 u 1973. godini ili za više od dva puta. To je povećanje rezultat povećanja otkupa i od društvenog i od individualnog sektora.

Polazeći od spomenutih činjenica, a naročito od niskog otkupa od individualnog sektora, treba ukazati na razne negativne posljedice koje iz toga proizlaze. To je prije svega plasman poljoprivrednih proizvoda individualnog sektora mimo otkupa, odnosno društvenog sektora. Zatim nedovoljna suradnja između društvenog sektora i individualnih poljoprivrednih proizvođača. I treće, stvaranje »slobodnog prostora« za djelovanje raznih prekupaca i nakupaca, a time i za nelojalnu konkurenciju i nabijanje cijena gotovo svim poljoprivrednim proizvodima, napose izvan sezone, te ostvarivanje ekstra dohotka raznih privatnih interesenata i drugih subjekata.

Treba reći da tako niskim otkupom i njegovom slabom organizacijom nisu zadovoljni ni individualni poljoprivredni proizvođači ni poljoprivredne organizacije društvenog sektora. Naravno, individualni poljoprivredni proizvođači time nisu zadovoljni prije svega zbog sve težih mogućnosti plasmana svojih proizvoda mimo društvenog sektora, odnosno otkupa. Poljoprivredne su organizacije nezadovoljne u prvom redu zbog nekvalitetne i nesortirane robe koju nudi i daje u otkup individualni sektor, zatim zbog nedovoljnog i neadekvatnog pakovanja gotovo svih proizvoda individualnog sektora, te zbog nedovoljne usklađenosti, nepotpunosti i nesigurnosti ponude individualnog sektora itd. Uza sve to ipak treba istaći da su u prvom redu

radne organizacije pozvane da podstiču i organiziraju i otkup i suradnju s individualnim poljoprivrednim proizvođačima, te na taj način gotovo nametnu nov način organizacije (specijalizacije) proizvodnje, zasnovane na čvrstim kooperacijskim odnosima i na duži rok. Isto bi tako radne organizacije (npr. turističke) morale napustiti »uobičajenu« praksu da s nekom velikom poljoprivrednom ili drugom radnom organizacijom u unutrašnjosti zemlje sklapaju ugovor o kompletnom snabdijevanju svim poljoprivrednim proizvodima, iako je to mnogo lakše i jednostavnije od »trčanja« po selima i organiziranja proizvodnje, odnosno ugovaranja s individualnim poljoprivrednim proizvođačima potrebne količine poljoprivrednih proizvoda za otkup.

Također treba istaći da se nizak otkup i poteškoće u plasmanu poljoprivrednih proizvoda osobito negativno odražavaju na robnu proizvodnju, budući da su jedan od najvažnijih faktora bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje. To posebno vrijedi za robnu proizvodnju u Istri, s obzirom na povoljne mogućnosti plasmana, osobito za vrijeme turističke sezone, posebno kada znamo da upravo tada, tj. u ljetnim mjesecima, sazrijevaju mnogi poljoprivredni proizvodi. Zato se s pravom smatra da glavne uzroke za tako nizak otkup poljoprivrednih proizvoda treba tražiti u prvom redu u slabostima subjektivnih faktora radnih organizacija, tim prije što poljoprivreda Istre, s obzirom na istaknute mogućnosti i prednosti u plasmanu, može čak i birati koje će proizvode otkupljivati, te na taj način utjecati i na proizvodnju i na njezin brži razvoj. Na sličan zaključak upućuje nas i tendencija navedenih pokazatelja, iz kojih se vidi da pojedini proizvodi ili vrste proizvoda sudjeluju u otkupu u znatno većem opsegu od drugih, npr. pšenica više od kukuruza, goveda od svinja itd. To pogotovo vrijedi kada se radi o otkupu onih proizvoda ili vrste proizvoda čiji je stupanj otkupa vrlo visok, odnosno kada se radi o proizvodnji onih proizvoda ili vrste proizvoda za koje istarska poljoprivreda ima određene prednosti, kako u mogućnosti proizvodnje tako i u mogućnosti plasmana.

Zato treba posebno naglasiti da glavne uzroke za tako nizak otkup poljoprivrednih proizvoda u Istri treba tražiti u prvom redu u subjektivnim slabostima radnih organizacija, koje nisu organizirale veći otkup i bolju suradnju s individualnim poljoprivrednim proizvođačima. S tim u vezi upravo u njima treba tražiti i rješenja za povećanje otkupa i za bolju suradnju s individualnim poljoprivrednicima, jer je to jedna od vrlo važnih komponenti bržeg razvoja poljoprivredne proizvodnje.

Stupanj i kretanje otkupa u Istri moći ćemo još bolje ocijeniti ako ga usporedimo sa stupnjem i kretanjem otkupa u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH. No budući da to ne možemo učiniti za sve proizvode, morat ćemo se ograničiti samo na glavne proizvode. Da bismo dali što bolji pregled na što manjem prostoru, iznijet ćemo samo relativne pokazatelje o otkupu prema proizvodnji i po sektorima vlasništva. Vjerujemo da će takav komparativni pregled pružiti mogućnost da sagledamo ne samo stupanj i kretanje otkupa u poljoprivredi Istre u odnosu na stupanj i kretanje otkupa u poljoprivredi SFRJ i SRH, nego i pojedine razlike i oscilacije u odnosu na stupanj i kretanje otkupa u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH.

Tabela 3.

USPOREDNI PREGLED (U %) OTKUPA GLAVNIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U POLJOPRIVREDI SFRJ, SRH I POLJOPRIVREDI ISTRE

Vrsta proizvoda	Područje	1963.			1973.		
		ukupno	društv.	indiv.	ukupno	društv.	indiv.
1. Pšenica:	SFRJ	31,2	80,2	14,0	38,6	77,0	16,6
	SRH	36,7	82,8	15,5	35,3	75,3	15,5
	Istra	24,8	72,5	3,6	5,1	43,9	1,3
2. Kukuruz:	SFRJ	9,0	33,3	5,6	16,3	57,4	8,2
	SRH	6,7	29,9	2,6	17,9	59,2	4,7
	Istra	5,2	1,7	5,5	1,3	18,2	0,0
3. Krumpir:	SFRJ	6,6	51,2	4,9	5,5	58,1	5,0
	SRH	6,1	41,2	5,0	3,6	—	3,6
	Istra	3,2	72,1	1,7	2,8	—	2,8
4. Grožđe:	SFRJ	12,5	32,1	10,8	19,0	46,0	13,8
	SRH	8,4	17,0	7,9	8,1	5,9	5,7
	Istra	25,6	39,0	23,8	2,2	4,6	1,4

Izvor podataka:
— za SFRJ i SRH — SGJ-1974. i SB br. 881, a za Istru kao u prethodnoj tabeli.

Prije svega treba primijetiti da je otkup u poljoprivredi Istre, uzevši u cjelini, znatno niži nego u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH. Posebno ako ga uspoređujemo prema pokazateljima iz 1973. godine, kada je u poljoprivredi Istre otkup pao gotovo na simbolične veličine, osobito otkup od individualnog sektora. Tako nizak otkup u poljoprivredi Istre predstavlja veliku poteškoću i za plasman njenih proizvoda i za brži razvoj njene proizvodnje. To vrijedi u prvom redu za plasman poljoprivrednih proizvoda individualnog sektora, ali i za plasman poljoprivrednih proizvoda društvenog sektora.

Najbolje nam to potvrđuju navedeni pokazatelji, iz kojih se vidi da je npr. otkup pšenice u poljoprivredi Istre pao od 24,8% od ukupne proizvodnje u 1963. godini na svega 5,1% u 1973. godini. Za razliku od toga otkup pšenice u poljoprivredi SFRJ i dalje je rastao, i to sa 31,2% od ukupne proizvodnje u 1963. godini čak na 38,6% od ukupne proizvodnje u 1973. godini. Na gotovo istom stupnju zadržao se i otkup pšenice u poljoprivredi SRH, iako je u poljoprivredi SRH u 1973. godini došlo do relativnog smanjenja.

Istina, do nešto manjeg pada došlo je u otkupu kukuruza i krumpira u Istri. Međutim, ako kažemo da je taj otkup bio vrlo nizak i u prethodnom razdoblju, i to kukuruza svega 5,2% od ukupne proizvodnje, a krumpira svega 3,2%, i da je otkup kukuruza pao na svega 1,3%, a krumpira na svega 2,8% od ukupne proizvodnje, onda je jasno da je stanje u otkupu kukuruza i krumpira u Istri još nepovoljnije nego stanje u otkupu pšenice. To dolazi još više do izražaja ako znamo da je otkup kukuruza i krumpira u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH još i porastao, iako je on i u prethodnom razdoblju bio znatno viši nego u poljoprivredi Istre. Npr. otkup kukuruza u poljoprivredi SFRJ porastao je od 9,0% u 1963. godini čak na 16,3% od ukupne proizvodnje u 1973. godini, a u poljoprivredi SRH od 6,7% od ukupne proizvodnje u 1963. godini čak na 59,2% u 1973. godini itd.

Ipak, najnepovoljniju situaciju pokazuje otkup grožđa, koji je pao s 25,6% od ukupne proizvodnje u 1963. godini na svega 2,2% od ukupne proizvodnje u 1973. godini. Istina, takva je situacija u mnogo čemu odgovarala mnogim individualnim poljoprivrednicima, jer su u tom razdoblju mogli svoje vino prodati čak i bolje samostalno nego preko otkupa.

Prema tome, ako tako velik pad otkupa grožđa u poljoprivredi Istre usporedimo s relativno značajnim porastom u poljoprivredi SRFJ (od 12,5% od ukupne proizvodnje u 1963. godini čak na 19% od ukupne proizvodnje u 1973. godini) i ako uzmemo u obzir činjenicu da je proizvodnja grožđa u poljoprivredi Istre znatno zastupljenija nego u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH i činjenicu da je proizvodnja grožđa jedan od najvažnijiih i proizvodnih i robnih artikala istarske poljoprivrede, te da poljoprivreda Istre ima određene prednosti za proizvodnju grožđa, onda treba reći da je taj veliki pad u otkupu grožđa u Istri (na svega 2,2% od ukupne proizvodnje) zaista velika prepreka i za poljoprivrednu proizvodnju Istre u cjelini.

b) **Po opsegu, proizvodima i sektorima vlasništva — u vrijednosnim pokazateljima**

Ako povećanje otkupa u vrijednosnim pokazateljima sagledavamo prema udjelu pojedinog proizvoda ili vrste proizvoda, zatim prema udjelu pojedinog sektora (njegovu padu ili rastu itd.), onda očito možemo i preko vrijednosnih pokazatelja sagledati ne samo udio pojedinog proizvoda ili vrste proizvoda u otkupu nego i određene odnose koji iz toga proizlaze, osobito između pojedinih sektora. Tim više ako to pratimo niz godina i za veći broj proizvoda ili vrsta proizvoda.

Sagledavanje otkupa po vrijednosnim pokazateljima ima svojih prednosti, prije svega s obzirom na zajedničku jedinicu mjere, zatim s obzirom na mogućnosti komparacije svih veličina i s obzirom na mogućnosti izvođenja raznih računskih usporedbi.

Premda ne možemo obuhvatiti veće vremensko razdoblje, smatramo da će nam i ovo koje smo uzeli u razmatranje pružiti mogućnost da sagledamo ne samo udio pojedinog proizvoda i vrste proizvoda u otkupu nego i nastale promjene i razlike. Polazimo od toga da izabrane godine i izračunani prosjeci zaista predstavljaju prave refleksije stanja i promjena u otkupu u Istri među obuhvaćenim razdobljima, tim više što su u tim razdobljima postojale različite mogućnosti plasmana poljoprivrednih proizvoda, osobito individualnih poljoprivrednih proizvođača, s obzirom na mogućnost plasmana preko privatnih interesenata.

Tabela 4.

PREGLED OTKUPA PO POJEDINIM PROIZVODIMA I VRSTAMA PROIZVODA U MILIJUNIMA ST. DINARA U TEKUĆIM CIJENAMA

Vrsta proizvoda	1959.	1960.	1961.	1963.	1964.	1959—1964.
Ukupno:	2057	2417	2655	3465	3749	2869
1. Žitarice	164	167	102	286	310	206
2. Industrijsko bilje	5	8	7	—	1	4

Vrsta proizvoda	1959.	1960.	1961.	1963.	1964.	1959—1964.
3. Povrće	101	122	151	267	190	166
4. Voće	399	387	398	875	471	506
5. Alkoholna pića	612	637	679	313	549	558
6. Stoka	342	681	766	1018	1111	784
7. Perad i jaja	21	34	36	117	265	95
8. Mlijeko i mliječni proizvodi	119	120	170	204	274	177
9. Koža i vuna	7	5	12	7	7	8
10. Drvo	—	—	—	76	126	106
11. Ljekovito bilje	—	—	—	20	70	45
12. Ostali proizvodi	287	256	334	282	375	307
PO STRUKTURI						
Ukupno:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Žitarice	7,8	6,9	3,8	8,2	8,3	7,3
2. Industrijsko bilje	0,2	0,3	0,4	—	0,0	0,0
3. Povrće	4,9	5,0	5,7	7,8	5,1	5,8
4. Voće	19,5	16,0	15,0	25,2	12,6	17,6
5. Alkoholna pića	29,9	26,4	25,6	9,1	14,6	19,4
6. Stoka	16,6	28,2	28,9	29,3	29,5	27,4
7. Perad i jaja	1,0	1,4	1,4	3,4	7,1	3,3
8. Mlijeko i mliječni proizvodi	5,8	5,0	6,4	5,9	7,3	6,2
9. Koža i vuna	0,3	0,2	0,5	0,2	0,2	0,3
10. Drvo	—	—	—	2,2	3,4	1,4
11. Ljekovito bilje	—	—	—	0,6	1,9	0,6
12. Ostali proizvodi	14,0	10,6	12,6	8,1	10,0	10,7

Izvor podataka:
— za 1959—1961: SGJ,
— za 1963—1964: SB 317 i 318.

Nastavak tabele 4 (u tisućama novih dinara)

Vrsta proizvoda	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1969—1973.
Ukupno	85135	103963	139821	187143	231319	149401
1. Žitarice	7702	3396	1617	2774	4958	4089
2. Stoka	28254	24006	24571	25971	55825	37725
3. Perad i jaja	13359	29680	43472	56341	72425	43055
4. Mlijeko i mliječni proizvodi	8221	10360	13798	18475	18936	13958
5. Povrće	4495	5966	5798	8484	10917	7132
6. Voće	3987	4539	6993	6021	7988	5906
7. Alkoholna pića	14423	19666	25137	38314	50927	29693
8. Industrijsko bilje	—	36	36	—	234	61

Vrsta proizvoda	1969.	1970.	1971.	1972.	1973.	1969—1973.
9. Koža i vuna	11	11	11	—	16	10
10. Drvo	1087	2599	931	810	1512	1388
11. Ostalo	3226	3704	7457	9953	7581	6384
			PO STRUKTURI			
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Žitarice	9,2	3,3	1,2	1,5	2,1	2,7
2. Stoka	33,4	23,1	24,7	24,6	24,1	25,3
3. Perad i jaja	15,7	28,5	31,1	30,1	31,3	28,8
4. Mlijeko i mliječni proizvodi	9,7	10,0	9,9	9,9	8,2	9,3
5. Povrće	5,3	5,7	4,1	4,5	4,7	4,8
6. Voće	4,7	4,4	5,0	3,2	3,5	4,0
7. Alkoholna pića	16,9	18,9	18,0	20,5	22,0	19,9
8. Industrijsko bilje	—	0,0	0,0	—	0,1	0,0
9. Koža i vuna	0,0	0,0	0,0	—	0,0	0,0
10. Drvo	1,3	2,5	0,7	0,4	0,7	0,9
11. Ostalo	3,8	3,6	5,3	5,3	3,3	4,3

Izvor podataka:
— Posebna obrada Zavoda za statistiku SR Hrvatske.

Koliko je koji proizvod ili vrsta proizvoda zastupljena u ukupnom otkupu, očito pokazuju već i sami pokazatelji. Posebno kada ih promatramo kroz relativne pokazatelje, računajući da oni najbolje pokazuju i nastale promjene. Zato smatramo da o tim, da tako kažemo, brojčanim veličinama i njihovim promjenama nije potrebno posebno govoriti. To manje jer ne znamo koliko su i u kojem omjeru na te promjene utjecale cijene, a koliko stvarno povećanje ili smanjenje otkupa, napose pojedinih proizvoda.

Ovdje želimo ukazati na neke disproporcije do kojih je dolazilo u otkupu nekih proizvoda i vrsta proizvoda, tj. od pada ili rasta u apsolutnim iznosima i, obratno, do pada ili rasta u relativnim iznosima. Npr. u periodu od 1959. do 1964. došlo je do povećanja vrijednosti otkupa voća u apsolutnim iznosima — za 18%, i obratno, do pada njihova udjela — od 19,5% u 1959. godini na svega 12,6% u 1964. godini, ili za gotovo 35%. Sličnih je promjena bilo i u drugom razdoblju, tj. od 1969. do 1973, pa je i u tom razdoblju udio otkupljenog voća pao od 4,7% u 1969. godini na svega 3,5% u 1973. godini, a u apsolutnom iznosu porastao od 3,987.000 u 1969. godini čak na 7.988.000 u 1973. godini, ili za dvostruko više. Sličnih je disproporcija bilo i u otkupu alkoholnih pića, osobito u prvom periodu, tj. od 1959. do 1964. Stoga su se određene neadekvatnosti javljale i u odnosu na otkup i mogućnosti plasmana na istarsko tržište uopće, a naročito u turističku privredu.

Iako ni u otkupu stoke nije došlo do nekog naročitog napretka, ipak valja uočiti da je otkup stoke, uzevši u cjelini, zadržao svoju poziciju i podjednak

udio cijelo to vrijeme. Naravno, time ne možemo biti zadovoljni, napose ako znamo da je i udio i pozicija otkupa stoke više rezultat smanjenja stočnog fonda nego povećanje proizvodnje, odnosno prirasta stoke, a pogotovo ako udio i poziciju otkupa stoke usporedimo sa smanjenjem broja goveda kao najvažnijeg dijela stočnog fonda (on je smanjen od 39.000 u 1959. godini na svega 30.000 u 1973. godini, ili za 23%). To smanjenje broja goveda negativno se odražava i na poljoprivrednu proizvodnju u cjelini.

Ipak, bilo bi neskromno ne istaći gotovo neočekivano povećanje otkupa peradi i jaja. Do toga je došlo povećanjem proizvodnje i prodaje u društvenom sektoru povećanjem proizvodnje u kooperaciji i otkupom od individualnih poljoprivrednih proizvođača. Taj oblik kooperacije i otkupa nailazi na sve veću zainteresiranost individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Tabela 5.

USPOREDNI PREGLED OTKUPA PREMA VRSTAMA PROIZVODA U POLJOPRIVREDI SFRJ, SRH I POLJOPRIVREDI ISTRE — U RELATIVNIM (%) POKAZATELJIMA

Vrsta proizvoda		1958.	1960.	1963.	1970.	1973.
Ukupno	SFRJ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	SRH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Istra	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1. Žitarice	SFRJ	18,6	22,4	20,1	19,3	17,6
	SRH	17,0	19,2	19,9	29,7	27,5
	Istra	3,3	6,9	8,2	3,3	2,1
2. Industrijsko bilje	SFRJ	16,4	11,5	14,6	9,2	11,4
	SRH	9,1	6,8	9,3	5,5	9,5
	Istra	0,2	0,3	—	0,0	0,1
3. Povrće	SFRJ	2,9	3,1	3,4	2,9	3,2
	SRH	3,1	3,7	3,5	1,5	2,3
	Istra	2,8	5,0	7,8	5,7	4,7
4. Voće	SFRJ	5,9	3,4	3,5	4,1	6,2
	SRH	5,6	2,9	3,1	4,7	4,3
	Istra	39,0	16,0	25,2	4,4	3,5
5. Alkoholna pića	SFRJ	4,7	4,8	3,0	3,0	4,4
	SRH	10,0	8,6	4,1	3,3	5,8
	Istra	19,1	26,4	9,1	18,9	22,0
6. Stoka	SFRJ	30,5	36,9	39,9	44,1	39,3
	SRH	32,9	40,7	46,2	28,9	21,2
	Istra	20,3	28,2	29,3	23,1	24,1
7. Mlijeko i mliječni proizvodi	SFRJ	3,3	4,4	4,6	5,9	7,0
	SRH	4,3	5,0	4,7	6,7	5,5
	Istra	3,6	5,0	5,9	10,0	8,2
8. Ostali proizvodi	SFRJ	17,7	13,5	10,9	6,5	5,8
	SRH	18,0	12,1	9,4	4,9	8,8
	Istra	11,8	9,8	14,5	6,1	4,0
9. Perad i jaja	SFRJ	—	—	—	5,0	5,1
	SRH	—	—	—	14,8	15,1
	Istra	—	—	—	28,5	31,3

Izvor podataka:
— za SFRJ i SRH — SGJ — 1972—1974, a za Istru posebna obrada Zavoda za statistiku SRH.

Na kraju, sudeći prema udjelu i tendenciji otkupa pojedinih proizvoda ili vrsta proizvoda u ukupnom otkupu, treba reći da otkup ipak pokazuje pravilnu tendenciju kretanja. Naravno, pritom mislimo prije svega na najveći udio otkupa mesa, odnosno stoke i peradi, ali nesumnjivo i na povećanje udjela povrća i voća, te mlijeka i mliječnih proizvoda. Otkup tih proizvoda pozitivno utječe na proizvodnju istarske poljoprivrede u cjelini.

Još bolji uvid u otkup pojedinog proizvoda ili vrste proizvoda dobit ćemo nesumnjivo ako udio pojedinog proizvoda ili vrste proizvoda u poljoprivredi Istre usporedimo s udjelom pojedinog proizvoda ili vrste proizvoda u poljoprivredi SFRJ, odnosno u poljoprivredi SR Hrvatske.

Premda su već i sami pokazatelji dovoljno rječiti, potrebno je uočiti i nekoliko činjenica. Prije svega otkup žitarica u poljoprivredi Istre nekoliko je puta (relativno) manji nego u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH.

Otkup je voća i povrća u Istri, manje-više, zadržao isti odnos kako prema otkupu u poljoprivredi SFRJ, tako i prema otkupu u poljoprivredi SRH. Isto tako i otkup stoke, što je od posebne važnosti s obzirom na značenje otkupa stoke u ukupnom otkupu — od oko 25%. Na kraju, treba uočiti i određeno povećanje otkupa alkoholnih pića, u prvom redu vina, i to kako prema otkupu u poljoprivredi SFRJ, tako i prema otkupu u poljoprivredi SRH.

U sklopu s tim svakako treba istaći i određeno povećanje otkupa peradi i jaja, također kako u odnosu prema otkupu u poljoprivredi SFRJ, tako i u odnosu prema otkupu u poljoprivredi SRH.

Isto tako treba uočiti i nekoliko karakterističnih razlika i sličnosti između udjela pojedinih proizvoda i vrsta proizvoda u poljoprivredi Istre s jedne strane i u poljoprivredi SFRJ i SRH s druge strane. Prije svega, znatno je veći udio žitarica, industrijskog bilja i stoke u poljoprivredi SFRJ i SRH nego u poljoprivredi Istre. Obratno, znatno veći udio alkoholnih pića, peradi i jaja u poljoprivredi Istre nego u poljoprivredi SFRJ I SRH. Približno je podjednak udio, uzevši u cjelini, povrća i voća, mlijeka i mliječnih proizvoda i ostalih proizvoda u poljoprivredama SFRJ i SRH i poljoprivredi Istre.

Prema tome, u zaključku treba reći da je opseg otkupa u poljoprivredi Istre relativno znatno manji od opsega otkupa u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH. To dolazi još više do izražaja zbog povoljnih mogućnosti plasmana, a naročito ako taj relativno slabi otkup sagledavamo kao posljedicu slabe organiziranosti društvenog sektora, odnosno radnih organizacija društvenog sektora.

Iz vrijednosnih se pokazatelja ne vidi ni koje količine ni kojih proizvoda pojedini sektor prodaje u otkup, a ipak su oni vrlo indikativni za sagledavanje koliko koji sektor, uzevši u cjelini, sudjeluje u ukupnom otkupu. Stoga smatramo da će nam pregled otkupa po sektorima vlasništva umnogome pomoći da uočimo ne samo opseg otkupa koji ostvaruje pojedini sektor nego i razne druge ekonomske odnose koji iz toga proizlaze.

Iako to govore već i sami pokazatelji, potrebno je napomenuti da se udio pojedinog sektora u ukupnom otkupu izmijenio u korist društvenog sektora, tako da se udio društvenog sektora više nego udvostručio, tj. od 30,4% u 1961. godini povećao čak na 65,5% u 1975. godini, dok se udio individualnog sektora, obratno, gotovo prepolovio, tj. smanjio od 69,6% u 1961. godini na svega 34,5% u 1975. godini. Takvo kretanje otkupa impliciralo je određene promjene i u ekonomskom položaju pojedinog sektora, posebno u njegovoj ekonomskoj moći, kako u proizvodnji, tako i na tržištu.

Tabela 6.

PREGLED OTKUPA PO SEKTORIMA VLASNIŠTVA — U TEKUĆIM CIJENAMA — U TISUĆAMA DINARA

Godina	Ukupno	Društveni	Individualni	Po strukturi		
				ukupno	društv.	indiv.
1961.	26550	8060	18490	100,0	30,4	69,9
1963.	34650	12050	22600	100,0	34,8	65,2
1964.	37490	17780	19710	100,0	47,4	52,6
1965.	55590	26820	28770	100,0	48,2	51,8
1966.	62100	41500	20600	100,0	66,8	33,2
1967.	68200	38800	29400	100,0	56,9	43,1
1968.	79500	49600	29900	100,0	62,4	37,6
1969.	86300	47500	38800	100,0	55,0	45,0
1970.	106800	65100	41700	100,0	61,0	39,0
1971.	143700	89100	54600	100,0	62,0	38,0
1972.	191500	124200	36300	100,0	64,9	35,1
1973.	238319	157039	81360	100,0	65,9	34,1
1974.	231504	133794	97710	100,0	57,8	42,2
1975.	334715	219291	115424	100,0	65,5	34,5

Izvor podataka:
— SGJ.

Istina, u navedenim pokazateljima nije obuhvaćen promet individualnog sektora, odnosno individualnih poljoprivrednih proizvođača koji oni ostvaruju preko tzv. seljačke tržnice i u međuseljačkom prometu. Ali tako veliko povećanje udjela društvenog sektora u tako kratkom vremenu od svega petnaestak godina očito pokazuje da je došlo do značajnog povećanja i njegove ekonomske moći, koja se manifestira i u njegovoj proizvodnoj sposobnosti, napose ako je ocjenjujemo preko njegovih većih mogućnosti primjene nove organizacije rada i mogućnosti primjene ove poljoprivredne tehnologije, a posebno ako imamo na umu sposobnost njegovih kadrova i druge okolnosti. Za razliku od društvenog sektora, ekonomska moć i sposobnost proizvodnje individualnog sektora i dalje je ostala ograničena okvirima malog posjeda, neorganiziranosti u radu, nedovoljne i nepovoljne opskrbljenosti suvremenom mehanizacijom itd., tako da on sve više gubi korak u konkurenciji s društvenim sektorom, kako u proizvodnji, tako i u snabdijevanju tržišta poljoprivrednim proizvodima, pogotovo s obzirom na sve kompleksniju potražnju na tržištu poljoprivrednih proizvoda. To zaostajanje privatnog sektora za društvenim osobito dolazi do izražaja kad ga ocjenjujemo kroz duži period.

Isto tako treba reći da tako velik pad otkupa od individualnih poljoprivrednih proizvođača ne znači ujedno i jednak pad njihove robne i proizvodne sposobnosti, odnosno njihove konkurentne sposobnosti na tržištu. Dapače, može se slobodno reći da i individualni poljoprivredni proizvođači stalno stječu nova iskustva i sposobnosti, kako u proizvodnji, tako i poslovanju, a time i konkurentnu sposobnost na tržištu, pogotovo ako uzmemo u obzir njihovu marljivost u radu i brižnost u čuvanju imanja i proizvedenih dobara.

Važnost pojedinog sektora u ukupnom otkupu u poljoprivredi Istre još ćemo bolje moći ocijeniti ako udio u poljoprivredi Istre usporedimo s udjelom pojedinog sektora u otkupu u poljoprivredi SFRJ, odnosno u poljoprivredi SRH.

Tabela 7.

USPOREDNI PREGLED UDJELA POJEDINOG SEKTORA U UKUPNOM OTKUPU U POLJOPRIVREDI SFRJ, SRH I POLJOPRIVREDI ISTRE — UKUPNI OTKUP = 100

Godina	Društveni			Individualni		
	SFRJ	SRH	Istra	SFRJ	SRH	Istra
1959.	31,9	31,1	16,8	68,1	68,9	83,2
1961.	36,3	33,4	30,4	63,7	66,6	69,6
1963.	40,2	42,8	34,8	59,8	57,2	65,2
1964.	41,2	42,2	47,4	58,8	57,8	52,6
1965.	44,2	44,0	48,2	55,8	56,0	51,8
1966.	43,7	43,4	66,8	56,3	56,6	33,2
1967.	47,6	50,7	56,9	52,4	49,3	43,1
1968.	48,9	52,8	62,4	51,1	47,2	37,6
1969.	52,6	47,2	55,0	47,4	52,8	45,0
1970.	56,0	52,0	61,0	44,0	48,0	39,0
1971.	45,3	49,3	62,0	54,7	50,7	38,0
1972.	47,3	52,0	64,9	52,7	48,0	35,1
1973.	46,0	49,2	65,9	54,0	50,8	34,1
1974.	46,2	42,2	57,8	53,8	57,8	42,2
1975.	46,2	48,7	65,5	53,8	51,3	34,5

Izvor podataka:
— za SFRJ i SRH — SGJ, a za Istru kao u prethodnoj tabeli.

I ovi pokazatelji jasno pokazuju da je udio društvenog sektora u ukupnom otkupu u poljoprivredi Istre, rastao znatno brže nego udio društvenog sektora u ukupnom otkupu u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH. Npr. od 16,8% u 1959. godini porastao je čak na 65,5% u 1975. godini, ili za 48,7 poena, dok je udio društvenog sektora u ukupnom otkupu u poljoprivredi SFRJ od 31,9% u 1959. godini porastao na 46,2% u 1975. godini, ili svega za 14,3 poena, a otkup društvenog sektora u poljoprivredi SRH od 31,1% u 1959. godini na 48,7% u 1975. godini, ili svega za 17,6 poena.

Nasuprot tome, udio individualnog sektora pao je od 83,2% u 1959. godini na svega 34,5% u 1975. godini, dok je udio individualnog sektora u poljoprivredi SFRJ pao od 68,1% u 1959. godini na svega 53,8% u 1975. godini, a udio individualnog sektora u poljoprivredi SRH od 68,9% u 1959. godini na svega 51,3% u 1975. godini.

Tako značajne razlike u kretanju otkupa po sektorima vlasništva u poljoprivredi Istre prema kretanju u poljoprivredi SFRJ i poljoprivredi SRH očito pokazuju različita kretanja i u društveno-ekonomskim odnosima. Te razlike su i posljedice niskog udjela obaju sektora u otkupu uopće, a ujedno i posljedica neadekvatnog kretanja udjela pojedinog sektora, tj. relativno velikog rasta udjela društvenog sektora, a pada individualnog. Glavne uzroke tome

treba tražiti prvenstveno u nedovoljnoj i slaboj organiziranosti otkupa, a ne u manjoj robnoj proizvodnji ili potražnji, osobito kada je riječ o potražnji u turističkoj privredi.

Ovako značajne razlike u udjelu individualnog sektora u otkupu dolaze još više do izražaja zato što individualni sektor u poljoprivredi Istre drži u svom vlasništvu gotovo iste (relativno) kapacitete, odnosno obradive površine (oko 85%), kao i individualni sektor u poljoprivredi SFRJ ili poljoprivredi SRH. Zato se s pravom kaže da je tako nizak otkup poljoprivrednih proizvoda od individualnog sektora u poljoprivredi Istre zaista jedan od glavnih uzroka zaostajanja poljoprivredne proizvodnje u Istri, tim prije što upravo na području Istre postoje povoljne mogućnosti plasmana svih poljoprivrednih proizvoda.

POPIS LITERATURE

Bakarić, Vladimir: O poljoprivredi i problemima sela, »Kultura«, Beograd 1960.

Ingolić, Jože: Društveno-ekonomska i politička pitanja u razvoju poljoprivrede i sela, O nekim problemima i zadacima u ostvarivanju politike razvoja poljoprivredne proizvodnje i društvenih odnosa, Beograd 1966, str. 7.

Istra i Slovensko primorje, Obnova i izgradnja privrednog života, RAD, Beograd 1952.

Kardelj, Eduard: Problemi socijalističke politike na selu, »Kultura«, Beograd 1959.

Marković, Petar i drugi: Aktuelna pitanja ekonomskog položaja i daljeg razvoja jugoslavenske poljoprivrede, Beograd 1973.

Lovrenović, Stjepan: Ekonomska politika Jugoslavije, treće izdanje, Sarajevo 1963.

Marks, Karl: Prilog kritici političke ekonomije, drugo izdanje, »Kultura«, Beograd 1960.

Mirković, Mijo: Izbor iz ekonomskih radova, knjiga I: Agrarna politika, »Naprijed«, Zagreb 1958.

Novaković, Stojan: Saobraćaj kao faktor formiranja i stabilizacije tržišta, Ekonomski anali, broj 5/1957.

Stipetić, Vladimir: Jugoslovensko tržište poljoprivrednih proizvoda, Beograd 1964.

Stipetić, Vladimir: Ekonomika Jugoslavije, Posebni dio: Ekonomika poljoprivrede i ribarstva, »Informator«, Zagreb 1971.

Stipetić, Vladimir: Društveno-ekonomska i politička pitanja u razvoju poljoprivrede i sela, Konkretizacija i realizacija programski prihvaćenih dokumenata u našoj politici u poljoprivredi, Beograd 1966, str. 221.

Stipetić, Vladimir i drugi: Međurepublički promet poljoprivrednih proizvoda u Jugoslaviji, »Privredni pregled«, Beograd 1974.

Stipetić, Vladimir: Prijeti li glad? Svjetska prehrambena kriza i jugoslavenska agrarna politika, Zagreb 1975.

Žuvela, Ivo: Malogranični promet s Italijom, Zbornik 2, »Susreti na drugom kamenu«, Pula 1969.

POPIS ELABORATA I DRUGIH IZVORA INFORMACIJA

1. Petogodišnji akcioni program razvitka poljoprivrede kotara Pula (1957—1961), Narodni odbor kotara Pula, Pula 1957.
2. Kretanje poljoprivrede i zadrugarstva u Istri (za period od 1957—1960), Kotarska privredna komora, Pula 1962.
3. Kretanje kooperacije zadruga — seljak na području kotara Pula (1957—1960), Kotarska poljoprivredno-šumarska komora, Pula 1962.
4. Petogodišnji plan razvitka poljoprivrede kotara Pula (period od 1961—1965), Pula 1965.
5. Prijedlog organizacije i skladištenja grožđa te prijedlog cijena otkupa, Privredna komora kotara Pula, Pula 1964.
6. Analiza stanja i mogućnosti organizacije poljoprivredne proizvodnje na privatnom sektoru, Privredna komora Pula, Pula 1964.
7. Anketa o stanju kooperacijskih odnosa između socijalističkih poljoprivrednih organizacija i individualnih proizvođača na području poljoprivrednih kombinata: Poreč, Pazin i Umag, te na području poljoprivredne zadruge Roč, Privredna komora Pula, Pula 1964.
8. Nacrt sedmogodišnjeg plana razvitka kotara Pula (1964—1970), dosadašnji razvitak, Pula 1964.
9. Nacrt sedmogodišnjeg plana razvitka kotara Pula (1964—1970), II. svezak: Industrija, poljoprivreda, šumarstvo i lovna privreda, Pula 1964.
10. Investiciona ulaganja i izgradnja društvenih gospodarstava s posebnim osvrtom na prehrambenu industriju, Privredna komora Pula, Pula 1965.
11. Organizacija snabdijevanja tržišta poljoprivrednim proizvodima s naročitim osvrtom na potrebe turizma, Privredna komora Pula, Pula 1965.
12. Prikaz stanja stočne proizvodnje u Istri s osvrtom na strukturu potrošnje mesa i mesnih prerađevina, Osnovna privredna komora Rijeka, Rijeka 1968.
13. Pravci i faktori razvitka poljoprivredno-prehrambenih kompleksa u primorsko-istarskoj regiji, Prehrambeno tehnološki Institut, Zagreb 1968.
14. Neki osnovni problemi poljoprivrede istarsko-primorske regije, Osnovna privredna komora Rijeka, Rijeka 1969.
15. Stanje i perspektive poljoprivrede i sela Poreštine (monografija), Zavod za ekonomiku Pula, Pula 1974.
16. Mogućnosti i perspektive dugoročnog razvoja poljoprivrede Bujštine, Zavod za ekonomiku Pula, Pula 1975.
17. Poljoprivreda općine Buzet — stanje i problemi, Zavod za ekonomiku Pula, Pula 1976.
18. Turizam i poljoprivreda Istre, Zavod za ekonomiku Pula, Pula 1976.
19. Poljoprivreda općine Pula, Zavod za ekonomiku Pula, Pula 1977.
20. Glas Istre od 6. XI. 1963, od 31. I. 1964. i od 12. II. 1968.

Marko Legović

AMMASSO DEI PRODOTTI AGRARI IN ISTRIA (DOPO LA LIBERAZIONE) E LA SUA IMPORTANZA PER LO SVILUPPO PIÙ RAPIDO DELLA PRODUZIONE

Riassunto

Nel presente saggio è stata analizzata l'importanza dell'ammasso nel processo del raccoglimento ed acquisto dei prodotti agrari dai produttori agrari, il suo ruolo e l'importanza per il piazzamento dei prodotti agrari, rispettivamente il suo ruolo e l'importanza nel fornimento del mercato con i prodotti agrari. Inoltre, è stato esaminato il suo ruolo e l'importanza nel processo produzione-consumo, come uno dei fattori essenziali di uno sviluppo più rapido della produzione agraria.

In seguito, l'autore sottolinea il ruolo e l'importanza dell'ammasso riguardo i nostri rapporti socio-economici e la curra della comunità sociale verso l'assicurazione dell'alimentazione della popolazione. L'autore esamina, inoltre, il suo ruolo e l'importanza dell'ammasso l'applicazione della politica economica, in modo particolare nell' ambito della politica agraria, cominciando con l'analizi dell'ammaso obbligatorio e dalla stabilizzazione dei prezzi dei prodotti agrari fino alla conformazione dell'offerta e della domanda con i rapporti con il mercato dei prodotti agrari, in generale. Secondo l'autore il ruolo dell'ammasso non si è cambiato essenzialmente fino ad oggi, cio che conferma pure la sua presente importanza, particolarmente quando accadono le mancanze dei prodotti agrari, le difficoltà nel loro piazzamento, nonché la conversione della parte merce della produzione nella forma monetaria, come un fattore principale del nuovo ciclo della produzione.

Inoltre, l'ammasso è importante riguardo la produzione di merce e riguardo la domanda per i prodotti agrari, che diventa sempre più complessa, particolarmente dalla parte delle grandi città e dai centri turistici. Di questo fatto deriva l'importanza dell'ammasso dei prodotti agrari in relazione all'ammasso complessivo e particolare riguardo l'ammasso dai produttori agrari individuali. L'autore sostiene che il suo declinio, specialmente negli ultimi 15 anni, è una delle principali ragioni per la diminuzione della produzione agraria. Le ragioni principali di questo declinio, secondo l'autore, sono l'accumulazione bassa di tale attività economica, nonché le difficoltà che si manifestano nel corso del raccoglimento e l'ammassamento dei prodotti agrari dai produttori agrari individuali, sia per il sparpagliamento dei paesi, che per la merce mal assortita e di scarsa qualità, conseguentemente di un'offerta incompleta ecc. Nello stesso tempo esistono anche altri punti deboli delle forze soggettive che si manifestano principalmente nell'organizzazione inadeguata dell'ammasso che non è pianificato precedentemente e se lo »lascia«, non solo alle oscillazioni del mercato, ma anche ai diversi interessati privati (incettatori o compratori). Come un esempio caratteristico, l'au-

tore cita il volume d'ammasso nel periodo dal 1951 fino al 1963, quando l'ammasso si svolgeva generalmente nell'ambito delle cooperative agrarie, e la sua rapida diminuzione qundo di nuvo »lasciato« all'influsso dell'offerta e domanda.

In fine, analizzando le possibiltà maggiori dell'ammasso e del piazzamento dei prodotti agrari dell'agricoltura istriana, l'autore sottolinea le possibilità non sfruttate a il vantaggio dell'agricoltura istriana, che sarebbe il piazzamento dei suoi prodotti per i bisogni del turismo istriano. Sottolinea, particolarmente, le possibilità della, così detta, esportazione silenziosa, cioè prestando i servizi turistici agli ospiti stranieri, rispettivamente le possibilità del piazzamento di tutte le speci e quantità dei prodotti ai prezzi relativamente alti. Finalmente, l'autore ha seganato il fatto che molti prodotti agrari maturano proprio in tale perido dell'anno, cioè durante la stagione turistica, il che un fatto vantaggioso per l'agricoltura istriana.